

Na drugoj strani:

Riječki biskup Santin goni staroslavenski, hrvatski i slovenski jezik iz crkve fašističkim metodama.

ISTRA

Na drugoj strani:

Kako se nezakonitim fašističkim metodama uzimlju narodu pravice stečene borbama kroz stoljeća.

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVENSKIH EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

ZADRU GRADU NA PRIDVRATJU...

Talijanski književnik Giovanni Comisso objavio je u rimskom tjedniku »La Volontà d'Italia« dug članak o Zadru, pod naslovom »La nuova Zadra«. Taj članak je karakterističan po načinu kako je pisan a naročito po zaključku. Iako se ne bi moglo kazati da je u svemu realan, jer najzad i Comisso je Talijan i fašista, ipak se u cijelom članku ne nalazi niti jedanput ona poznata krilatica o »mučeničkom Zadru« (Zara la martire). A to je mnogo. To je ujedno i neki znak da je članak pisan sa željom da se prikaže stvarno stanje toga talijanskoga grada u Dalmaciji.

Comisso prikazuje sve što je Italija učinila i sagradila u Zadru: opisuje granicu i nazivlje je žalosnom (i tristi confini). Opisuje industriju i ribarstvo, duhansku industriju i sport, i ističe realno shvaćanje omladine nasuprot romantičnosti starijih zadarskih Talijana. On je za tu realističku omladinu, a protiv tih romantičarskih staraca, koji ispred kafana na Novoj obali gledaju sa zavišću i ljutnjom suprotni otok Ugljan.

Ali sada dolazi onaj karakterističan završetak, kojega doslovno prevadjamo:

»Postoje druge činjenice, koje treba promatrati (a ne napredak suprotnog Ugljana) i treba da se o njima misli starom budnošću. U prvom redu treba promatrati slavensku infiltraciju u Zadar. Dok su nekada Slaveni u Zadru predstavljali samo jedan postotak stanovništva, sada su očit porasli. Mnogi od njih su se povratili iz Amerike obogaćeni, pa vole da se nastane u Zadru, nego u svome žalosnom rodnom kraju. Ali većina tih Slavena dolazi iz zagorja. Oni raspolažu velikim misterioznim kreditima, pa kupuju zemlju, kuće i otvaraju trgovine. Ta svakim danom sve veća regularna infiltracija se ne svjida onima koji poznaju susjeda, i ta infiltracija zabrinjuje.«

Taj zaključak ima naročito značenje. Možda je on i napisan s određenom svrhom kao što se prošle godine pisalo o infiltraciji Nijemaca u Tesinski kanton, ali sa svim tim u tome je dosta istine. Neke tačke bi mogli u tom citiranom pasusu da odmah oborimo, pa da onda promotrimo onaj stav o »slavenskoj redovnoj i sve to većoj penetraciji u Zadru«.

Comisso ne moramo zamjeriti što piše da su Slaveni u Zadru predstavljali jedan postotak stanovništva. Njemu su tako rekli Krekichi ili Ghiglianovich u Zadru, i on vjeruje. Ta drukčije ni ne može, jer on u Italiji ne može od nikoga doznati istinu o tome. Usput ćemo iznijeti neke brojke da vidimo koliko postotaka nas je bilo u Zadru. — Poznato je da je Zadar bio zadnja dalmatinska općina u talijanskim rukama, i da je to bio radi toga što je Austrija htjela da ima u Dalmaciji jedan oslonac na kome će graditi svoju politiku »djeliti pa vladati«. Trebalo je huckati Srbe na Hrvate, Talijane na Hrvate i posvađati sve među sobom. Na taj način je statistika (Provdjeli su je općinski činovnici) 1910 pokazala slijedeće stanje:

U gradu 5.586 Jugoslovena i 9.318 Talijana, a u općini zadarskoj 23.651 Jugosloven i 11.552 Talijana. (Cijeli zadarski kotar brojio je 11.574 Talijana, a cijela Dalmacija 18.028 Talijana prema 610.649 Jugoslovena). Da se ipak vidi potpuno realan odnos između nas i njih, spomenut ćemo broj talijanske i naše djece u zadarskim školama u škol. god. 1918—19, dakle za prve godine talijanske vladavine u Zadru.

Te škol. god. bilo je u hrvatskim pučkim školama u gradu Zadru 1.016 učenika, a u talijanskim 564 učenika. U građanskoj školi sv. Dimitrija bila je u hrvatskom odjelu 121 učenika, a u talijanskom 93. U hrvatskoj gimnaziji je bilo 469 učenika, a u talijanskoj realni i gimnaziji zajedno bila su 333 učenika. Od tih 802 učenika svih zadarskih srednjih škola (hrv. gimnazije, talijanske realke i tal. gimnazije) bilo je 340 Zadrana Jugoslovena i 266 Zadrana Talijana (Prof. I. Juras). Ostali su bili iz drugih mjesta.

Iz toga se vidi stvaran odnos između Jugoslovena i Talijana u Zadru u prvoj godini talijanske okupacije. Dakle Comisso proizvoljno spominje postotke Jugoslovena u Zadru, i prevario se za nekih šezdesetak ili sedamdesetak postotaka.

Tvrđnja Comissova da »Slaveni iz zagorja raspolažu velikim misterioznim kreditima« postaje smiješna svima onima koji poznaju prilike kod nas, a naročito prilike u Dalmaciji. Jer tih kredita ni nema i nisu potrebni. Infiltracija u Zadar se vrši normalnim logičnim putem, isto onako kao što se vršila još za vrijeme Petra Krešimira IV., kada je taj hrvatski kralj darivao samostan sv. Krševana i kada je sestra tog hrvatskog kralja Cijka osnovala u Zadru samostan svete Marije. Isto onako kao što su Slaveni slavizirali nekada Split, Trogir, Dubrovnik, tako su slavizirali i Zadar. I kao što je Split dao u 15 vijeku Marulića,

ADVOKATI NE SMIJU NITI SVOJIM KLIJENTIMA PISATI SLAVENSKI

pa čak niti na listovnom papiru ne smiju imati slovenskog ili hrvatskog napisa

Brutalna naredba Advokatskog sindikata

Gorica, maja 1935. — U Julijskoj Krajini ima još vrlo malen broj advokata jugoslavenske narodnosti. Poznato je kakvim su sve šikanacijama ti rijetki slavenski intelektualci izgnani i kakva sve poniženja moraju podnositi da bi mogli izdržati na svojoj zemlji. — U svojem jeziku oni ne mogu da nastupaju na sudu, jer je naš jezik izbačen iz sudova već davno. Ali ni inače oni ne smiju da se služe svojim jezikom. — Čak niti u dopisivanju sa svojim klijentima, ma da su ti klijenti Slovenci ili Hrvati. Nema zakona, koji im to zabranjuje, ali uništavanju našeg jezika na toj liniji služi »Advokatski sindikat«, koji prijeti progonom protiv onoga advokata, koji bi se usudio da svoju korespondenciju vrši na slavenskom jeziku. To izgleda nevjerovatno, ali stvarno je tako. Prošlih je dana gorički Sindikat advokata uputio svim advoktima u Gorici i pokrajini ovo pismo:

Sindicato degli avvocati e procuratori Gorizia.

Viene segnalato a questo Sindicato che degli avvocati dirigono in affari del loro studio lettere scritte in slavo e con intestazione slava.

Prememi far presente che cio deve assolutamente cessare e che contro i trasgressori si prenderanno i provvedimenti opportuni.

Con osservanza

Il segretario

Pascoli cav. dott. avv. Valentino. Na našem jeziku to znači:

»Dostavljeno je ovome sindikatu, da ima advokata, koji vode u poslovima svojeg studija pisma pisana slavenski sa slavenskim natpisom. Stalo mi je da upozorim, da to mora apsolutno prestati i da će protiv prekršitelja biti poduzete shodne mjere. S poštovanjem Sekretar Pascoli cav. dott. avv. Valentino«.

FRANE MIHOL POGINUO JE U SUKOBU SA FAŠISTIMA

a vlasti nisu godinu dana obavijestile njegove roditelje o njegovoj smrti

Javorje, maja 1935. Kako je u našim krajevima zavladała velika besposlica i glad, naš narod ide na strane, gdje se čuje da se nešto radi. Mnogi su išli tražiti posla u Trst, a i po drugim našim krajevima, da si barem nešto zaslуже. Jedan naš vrlo čestit mladić imenom Mihol Franc, star 23 god., išao je u Veprinac tražiti posla na cesti koja se je tamo gradila. Bilo je to još u junu prošle godine. Mi svi u selu, a i njegovi roditelji, pošto se nije javljao mislili smo da je zaposlen. Ali kako je vrijeme prolazilo roditelji njegovi počeli su se zabrinjavati, što im se sin ne javlja. Pred nekoliko je dana njegov otac išao u Podgrad da izrazi karabinjerima sumnju da je moguće njegov sin stradao ili da je pobjegao preko granice. Otac je i javio karabinjerima da bi mu ovi potražili sina, ali na veliko zaprepašćenje od njih je doznao da mu sina nema više među živima. Karabinjeri su mu rekli da je njegov sin umro u bolnici na Riječi, ali nisu mu rekli od koje je »bolesti« umro. — Siromah se je

otac uputio u Rijeku u bolnicu da nešto potanje sazna o smrti svoga sina, i tekao tu su mu kazali da je njegov sin ubijen, to jest da je bio teško ranjen nožem u trbuh, te da je od zadobivene rane, nakon par sati otkako je bio dovezen u bolnicu, umro. Siromah otac shrvan od silne boli nije mogao ni riječi da izusti. U bolnici su mu kazali, da mu je sin nastradao u tučnjavi u Veprincu, kamo se je otac odmah uputio. Kada je došao u Veprinac mu je saopćeno, da je jedan talijanski radnik u tučnjavi, koja je nastala između naših radnika i radnika fašista (o ovoj je tučnjavi lani opširno pisala »Istra«) rasporio trbuh njegovom sinu. Ta je tučnjava bila još pred godinu dana!

Vrlo je značajan ovaj slučaj da fašističke vlasti, znajući za događaj, koji se je desio, neće da jave smrt roditeljima mladića, koji leži u zemlji mrtav već godinu dana. Ovaj je slučaj cijelu našu okolicu duboko potresao.

Bivši urednik »Goriške Straže« L. Kemperle aretiran

Gorica, 14. maja 1935. — (Agis.) — Pred tednom sa zaprlji v Gorici bivšeg urednika goriškoga tjednika »Goriška Straža« Leopolda Kemperla, ki je

zelo znan po vsem mestu pa tudi izven njega. Aretacija je vzbudila med ljudstvom veliko vznemirjenost, zlasti ker se o vzroku aretacije ničesar ne ve.

Trije bivši obsojenci postavljeni pod 5 letno policijsko nadzorstvo

Gorica, maja 1935. — (Agis.) — Javljajo nam, da so bili Rutar, Manfreda in dr. Sfiligoj takoj ko so prestali kazni, na katero so bili obsojeni,

kolikor jim ni bila amnestirana, postavljeni pod petletno policijsko nadzorstvo. Groze jim pa kljub temu, da jih bodo poslali v konfinacijo.

Hvar Lucića i Hektorovića, a Dubrovnik cijeli niz znamenitih pisaca počevši od Šiška Menčetića do Gundulića, tako je i Zadar bio dao Zoranića, Barakovića, Krnarutića i druge. A da nije Venecija kroz nekoliko stoljeća usporila tu slavizaciju, ne bi do danas u Dalmaciji bilo ni spomena od Talijana, osim nekoliko rimskih (ne talijanskih!) spomenika, kao što ih na pr. nalazimo u južnoj Srbiji, u Slavoniji ili u Engleskoj.

Jer protiv prirodnog razvoja se ne može. Zadar je okružen kompaktnom i neprekidnom masom Jugoslovena. I kao što su pred 1000 godina počeli Slaveni iz okolice donositi na zadarski, splitski, dubrovački trg svoje proizvode, a time unášati i svoj jezik, tako isto se događja to i u Zadru danas. I baš taj trg sa seljacima iz okolice upao je u oči i Comissu u Zadru. On je u tome vidio jedino neprimatnost današnje granice, ali nije vidio da su ti ribari sa zadarskih otoka i ti »Vlasi« iz zadarskog zaledja jedini sok toga usamljenoga grada. On nije vidio umjetno postavljenu branu između naroda s ove i između onoga s one strane granice. On baca krivnju na Brionske konvencije, koje da su uzrokom što čozotški dragoci ne love ribu u zadarskom kanalu, i što je na zadarski trg donosili ljudi iz Preka, Kukljice i Kali, mjesto onih iz Chlog-

ge. Kao da neke konvencije mogu promijeniti iz temelja prirodnu posljedicu nekog stanja stvari, i kao da konvencije mogu za dugo vremena biti umjetna hrana nekom organizmu.

Tu prirodnu infiltraciju u Zadar, može se za neko vrijeme i spriječiti. Možda će iz toga članka u »La Volontà d'Italia« doći i zakoni, koji će nastojati zaustaviti tu »svakim danom sve veću penetraciju Slavena u Zadar«. Ali zakoni neće moći da za uvijek spriječe ponovni ulazak ljudi iz okolice u Zadar. Iako je ona fraza o »povijesti kao učiteljici života« prebanalna, ipak ona u ovom slučaju zaslučuje punu pažnju. Jer ako su Slaveni uspjeli da u Dalmaciji slaviziraju latinske gradove već koncem Srednjeg vijeka tim teže se može današnji Zadar oduprijeti slavenskoj infiltraciji, sasvim tim da su iz Zadra otišli čak i oni, koji su već stoljećima bili, njegovi građani, i za koje veli i zadarski historičar Bianchi (»Zara Christiana«) da nisu znali nego hrvatski. Tu ne treba ni politike ni »misterioznih kredita«. Isti uzroci izazivlju uvijek iste posljedice. Umjetno spriječavanje prirodnog razvoja može razvitak osporiti, ali ga ne može spriječiti.

Ako je istina ono što piše Comisso, da naime Slaveni iz okolice kupuju zemlje, kuće i da otvaraju trgovine u Zadru, to

SPET ARETACIJE RADI SLOVENSKE PESMI

Šmartno pri Gorici, maja (Rob). — Dne 10. aprila se je zbralo nekaj vaških fantov v neki gostilni in so pri kozarcu vina zapeli nekaj narodnih pesmi. Takoj so se pojavili karabinjeri, ki so aretirali Morsiča Franca in dva Goloba, medtem ko sta dva tanta utekla. Aretirancev ni še sedaj na svobodo in ne vemo kaj jih še čaka radi par nedolžnih slovenskih popevk.

Prav tako so aretirali dne 28. aprila Jakina Alojzija in Lenardića Alojzija, ker sta prepevala slovenske pesmi. Odvedli so ju v goriške zapore. Nekdaj tako veselo odmevaajoča slovenska pesem v goriških Brdih, je sedaj onemela. Ljudje se plazijo okrog potri in nemi. Tako jim je kot, da pričakujejo nekaj groznega.

ZBOG SLOVENSKE PJSME 2 GODINE POLICIJSKOG NADZORA

Hrušica, maja 1935. Prošli je nedjelju nekoliko mladića bilo u gostioni zvanom »kod Lojzetovih« i dobro raspoloženi počeli su pjevati naše pjesme. Ali u zao čas, jer je u gostionu doletio već talijanski učitelj sa karabinjerima i uapsili su dvojicu mladića, koji su im se učinili kao vodje, i to Fabijančića Franu (zvan Pepin) i Ceka Andriju (zvan Ovčarjev). Odvedeni su bili u Bisticu, gdje su ih odmah i odsudili i to svakoga na dvije godine policijskog nadzora. Ne smiju se iz sela maknuti, a niti ne smiju nikome ići na rad bez policijske dozvole.

IZBIJENI ZBOG HRVATSKE PJSME

Buzet, maja 1935. — Mladići iz sela Klarići kod Buzeta bili su pred nekoliko dana izbijeni od fašističkih nasilnika, zato jer su pjevali naše pjesme. Fašistička rulja je bila nadmoćna brojem i oružjem, kako je to običaj.

DVE ARETACIJE

Postojna, maja 1935. (Agis). — Pred časom že so v Koritnicah pri Knežaku aretirali nekega mladeniča, rojenega leta 1914. Na razpolago so mu dali pol ure, da se je pripravil na pot in poslovlil od domačih, potem pa so ga takoj odpeljali. Istotako se je zgodilo z nekim fantom iz Bača. O njuni usodi nam še ni ničesar znanega.

ARETACIJA OSKARJA MUROVCA IZ PODMELCA

Podmelt, pri Tolminu, 9. V. (Rob). — Poročajo nam, da so aretirali Oskarja Murovca iz Podmelca. Obdolžili so ga, da je pomagal nekim fantom na begu preko meje. Kot pravi poročilo pride imenovani Oskar Murovec pred vojno sodišče iz razloga, ker so bili ubežniki vojni dezerterji letnika 11, ki je bil pravkar vpoklican za v Abesinijo.

NEPRAVEGA SO MILIČNIKI PRETEPLI

Loje pri Grahovem, 9 V. (Rob). Pred kratkim sta ubežala dva fanta iz Loj pri Grahovem v Jugoslavijo. Seveda so miličniki poizvedovali za njima kar se je dalo. Ker pa je v naši vasi nek fant zelo podoben enemu izmed ubežlih, so ga miličniki prijeli in misleč, da je pravi, hudo pretepli. Šele na intervenciju domačih, ki so zadevo miličnikom pojasnili, so nesrečnica izpustili. Fant je bil ves izmučen in krvav.

je jedino dokaz da zakon nije u stanju da spriječi ono što mora da bude. Uvijek su tako radili ljudi iz okolice u svim gradovima svijeta, pa tako i u Zadru. To se događja danas na pr. i u Splitu, gdje se Zagorci i Otočani šire na štetu starih Splitskara (ne Talijana, već Slavena). A da su ljudi iz okolice Zadra druge narodnosti i drugog jezika nego oni koji vladaju u Zadru, to ne mijenja ništa na stvari. Prirodni zakoni nemaju posla sa sentimentalnošću. Da su u okolici Zadra Turci, Zadar bi postao turski u etničkom pogledu, a kada su Slaveni on postaje ponovno slavenski. Svi alarmi književnika Comissa ne mogu promijeniti prirodan razvoj.

Na utjehu Comissu i njegovima citirat ćemo par stihova iz »Vile Slovinske« Jurja Barakovića — Zadrana, štampane 1613 godine:

»Civilju to mi civiljaše drobna ptica

lastovica,

Ona civilju civiljaše Zadru gradu na

pridvratju ona mala ptica;

Ona civilju civiljaše Zadru gradu

na pridvratju.«

Poslije 322 godine još ta mala »ptica lastovica civilju civilja« tek »Zadru gradu na pridvratju«.

Ali — lastavica je i znak proljeća!

— TONE PERUSKO.

RIJEČKI BISKUP SANTIN GONI STAROSLAVENSKI, HRVATSKI I SLOVENSKI JEZIK IZ CRKAVA SVOJE BISKUPIJE

Kako se nezakonitim fašističkim metodama uzimlju narodu pravice stečene borbama kroz stoljeća

BRUTALAN PRITISAK NA SVEČENSTVO DA IZVRŠI UKAZ, KOJI JE U SUPROTNOSTI S RANIJIM ODLUKAMA OBREDNE KONGREGACIJE KOD SVETE STOLICE

Kako će na ovo reagirati najviša crkvena vlast

Već 1. juna 1934. je sadanji riječki biskup Santin okružnicom br. 393—34 odredio da:

»se mora obustaviti zloupotreba, kojom se je uveo slovenski jezik u liturgijske obrede«.

Odredbom br. 103-34 od 28. augusta 1934. koja je bila objavljena u septembarskom broju »Bollettino di clero della diocesi di Fiume«, biskup Santin je naredio, da:

»moraju prestati i zloupotrebe u župama s hrvatskim jezikom«.

U toj drugoj okružnici se biskup Santin pozivao na neki raspis »Obredne kongregacije« (Congregazione dei riti) od 10. marta 1934. po kojemu je bilo naredjeno, da mora kod svih liturgijskih obreda odstraniti uporabu slovenskog i hrvatskog jezika. Taj ukaz glasi u originalu ovako:

»Curet Episcopus ut in omnibus functionibus liturgicis una tantum latina lingua adhibeatur iuxta rubricas et decreta, non obstante quacumque in contrarium consuetudine, quae onmino abolenda est«.

U našem jeziku to znači:

»Biskup neka pazi, da se kod svih liturgijskih obreda upotrebljava u skladu s odlukama i odredbama isključivo latinski jezik, bez obzira na bilo kakav protiv običaj, koji se mora sasvim ukinuti«.

*

Te okružnice riječkog biskupa se po svojoj formi ne razlikuju od sličnih odredaba fašističkih vlasti, jer te biskupove okružnice proglašuju pravice, koje su pridobili slovenski i hrvatski vjernici tokom stoljeća i koje su bile priznate i formalno potvrđene od najviših crkvenih vlasti, kao zloupotrebe...

OKRUŽNICA BISKUPA SANTINA IDE U PRVOM REDU ZATIM DA SE U CRKVAMA RIJEČKE POKRAJINE UKINE UPORABA STAROSLAVENSKOG JEZIKA

O tom privilegiju se je mnogo raspravljalo u drugoj polovici prošlog stoljeća i spor je bio riješen tek dekretom Obredne kongregacije od 18. decembra 1906. koji je odobrio i sam Papa. Taj dekret, koji nosi naslov:

»Decretum de usu linguae slavonicae in sacra liturgia«

bio je razglašen za crkvene provincije Goricu, Zadar i Zagreb, to jest za svu sadanju riječku biskupiju. Glede hrvatskih župa, koje su tada pripadale kastavskom dekanatu je taj privilegij izričito potvrdio kompetentni biskup. Za slovenski dio sadanje riječke biskupije, koji je tada bio podređen tršćanskoj biskupiji, te potvrdio pravo uporabe staroslavenskog jezika tadanji tršćanski biskup Nagl, koji je bio sve prije negoli sklon slavenskim vjernicima.

Spomenutom odredbom »Obredne Kongregacije« od god. 1906. je bio samo službeno potvrđen stoljeća i stoljeća stari običaj po kojemu su u hrvatskim crkvama kod svećanih misa svećenici i vjernici sve pjevane dijelove mise pjevali na staroslavenskom jeziku, dočim je svećenik tihe dijelove mise čitao na latinskom jeziku.

U ovom stoljeću se je polako uvodila umjesto staroslavenskog jezika hrvatski,

to pak radi toga, jer nije bilo dovoljno liturgijskih knjiga u staroslavenskom jeziku, i zato, jer nisu svi svećenici imali prilike da se nauče staroslavenski otkako je austrijska vlada 1861. godine zabranila poučavanje staroslavenskog u goričkom sjemeništu. U toliko bi se, dakle, jedino moglo govoriti o »zloupotrebi«, kako se izražava Santin. Stvarno pak se ne radi u tom pogledu o nikakvoj zloupotrebi, jer se je ta »zloupotreba« uvela s pristankom odgovornih biskupa i čak s ovlaštenjem same Svete Stole, kako su to dokazali svećenici tršćansko-koparske i porečko-puljske biskupije u »Spomenici i molbi glede slavenske liturgije«, koju su predložili Obrednoj kongregaciji god. 1910.

Riječki biskup Santin neće međutim da odstrani samo ono što bi se moglo smatrati djelomičnom »zloupotrebom«, to jest hrvatsko pjevanje kod mise. Slavenski svećenici i vjernici bi bili spremni uvesti opet staroslavensko pjevanje. Zato je također i protiv uporabe »Rimskog rituala«, u hrvatskom prevodu, koji je odobrila »Obredna Kongregacija« svojim dekretom od 18. decembra 1906. za sve župe sadašnje riječke biskupije.

SANTIN JE ZABRANIO SLAVENSKJE JEZIKE U PROCESIJAMA I SAKRAMENTIMA

Ali riječki biskup Santin je u svojem neprijateljstvu proti slavenskom jeziku išao još dalje, pa je u svojim okružnicama zabranio čak i slavensko pjevanje

kod euharističkih procesija i obreda, te uporabu slavenkog jezika kod podjeljivanja sakramenata, ma da je spomenuti dekret Obredne kongregacije iz godine 1906. izričito isticao da:

»se kod tumačenja božje riječi kod drugih crkvenih obreda, koji nisu strogo liturgijski, smije upotrebljavati običajni slavenski jezik (lingua slavica vulgaris) u korist i dobro vjernika«.

Odredba riječkog biskupa Santina je u suprotnosti i s novim izdanjem »Rimskog rituala« u slovenskom i hrvatskom prevodu, a također i sa slovenskim izdanjem molitvenika »Liber precum« iz godine 1932. koje su priskrbili gorički i tršćanski biskup, jer sve te knjige sadrže molitve i pitanja kod podjele sakramenata u hrvatskom, odnosno slovenskom jeziku.

KUDA SMJERA RIJEČKI BISKUP SANTIN SVOJIM ODREDBAMA VIDI SE NAROCITO JASNO IZ NJEGOVOG POSTUPANJA SA SLAVENSKIM VJERNICIMA NA RIJEČI, U VOLOSKOM, OPATIJI I LOVRANU.

Ma da tvore Slaveni na Rijeci skoro polovicu stanovništva, a među njima ima veliki broj jugoslavenskih državljanina, riječki biskup je ukinuo u svim riječkim crkvama propovijedi, vjeronauk, litanije i crkveno pjevanje na hrvatskom jeziku. Jednako je postupio u Voloskom, Opatiji i Lovranu, gdje Slaveni tvore ogromnu većinu. Kod toga je postupao po poznatim fašističkim meto-

dama. Nije izdao, naime, nikakve odredbe, kojom bi zabranio uporabu hrvatskog jezika. Iz svih tih župa jednostavno je

otstranio sve slavenske svećenike te ih nadomjestio s talijanskim koji ne razumiju jezika svojih vjernika, ili neće da ga govore i ako ga znadu.

*

OGORČENI RADI TIH ODREDBA RIJEČKOG BISKUPA SANTINA SU SE SLAVENSKI SVEĆENICI OPRAVDANO ODUPRLI I ULOŽILI PRITUŽBU NA OBREDNU KONGREGACIJU U RIMU.

Ali ta pritužba je kao i sve ostale ranije pritužbe vjernika iz Rijeke, Opatije, Voloskog i Lovrana, ostala bez uspjeha.

SANTINOV PRITISAK NA ŽUPNIKE
Jer upravo ovih dana su župnici Ivan Koruza u Klanj, Jedretić u Brseču, Aćim Pilat u Veprincu, Lukšić u Rukavcu, Alojz Žgur u Munama, Milan Grlić u Brgradu, Viktor Perkan u Mošćenici i Viktor Berce u Vodicama, primili od riječkog biskupa Santina opomenu.

da moraju napustiti uporabu staroslavenskog jezika kod mise, jer će u protivnom slučaju biti suspendirani sa svojega mjesta. Svijesni svoje pravice i pravednosti svojega stajališta su se župnici oduprli biskupovom ukazu.

Sad imaju visoke crkvene vlasti prilike da djelima pokažu svoju pravednost i ljubav prema svim vjernicima, bez obzira na narodnost, državnu pripadnost i na materijalne koristi. L. Č.

SVEČENIK FRANJO PERŠIĆ IZ MOŠĆENICA KONFINIRAN

Dne 31. marta bio je u Mošćenicama uhapšen svećenik Franjo Peršić i odveden na Rijeku. Dugo se nije znalo za njegovu sudbinu. Prema nekim informacijama, koje smo dobili ovih dana, on je osuđen na konfinaciju.

Poznato je, da je Peršić bio ranije župnik u Vrhu kod Buzeta i tamo je

bio cilj oštrog fašističkog terora. U više navrata pretrpio je fizičke napadače i jedva je ostao živ pod udarcima fišističkih banda. Zbog toga je morao biti premješten s Vrha. Sad nam stizavaju vijesti da je konfiniran. On je rodom iz Mošćenica.

VERSKJE RAZMERE V DIVAČI

Župnik — Slovenec mora pridigati italijansko

Trst, maja 1935. — (Agis). — V Divači je farna crkva, katero upravlja že dolgo let župnik Josip Svetič. Pred leti je moral prevzeti nase še skrb čez dve sosedni fari, ki sta ostali brez župnika. Svojo dolžnost je vršil vedno v zadovoljstvo faranov. Lansko leto je nenadoma dobil dekret, s katerim so spremenili njegovo ime v Santi, ki ga je moral kljub vsemu prevzeti. Često so mu grozil z odvzemom službe, kar pa bi bil za vsa okoličja zelo hud udarec, ker bi ostala brez domačega dušnega pastirja. V zadnjem času pa so pritisnili nanj z zahtevo, da mora imeti poleg slovenske še italijansko mašo. Tako se vrši sedaj ob nedeljah ob osmih mašah s slovensko pridigo, ob desetih uri pa z italijansko.

Omeniti moramo, da je v Divači precejšnja italijanska kolonija, zlasti železničarjev in tudi drugih državnih nameščenecv posebno še, ker je sedež županstva. Ta ureditev maš je za kmete silno nerodna, ker morajo zjutraj navadno odpraviti še najnujnejše do-

maše posle, tako da so prisiljeni često udeležiti se maše z italijansko pridigo. Vendar pa navadno pridige ne poslušajo v cerkvi, ampak na zidu, ki je okoli nje in šele ko prične maša stopijo v cerkev. To je za razmere razumljivo, ker ne znajo italijanskega. Italijani sami, ki tu žive pa se maš ne udeležujejo bogve kako vneto.

SVEČENIK BRANCA ZABRANJUJE SVEČENIKU ŠIBENIKU DA PROPOVIJEDA HRVATSKI U CRKVI U SOVINJAKU

Buzet, maja 1935. — Poznati talijanski svećenik Don Branca, koji sada vrši učiteljsku službu u Sovinjaku, zabranio je na teroristički način svećeniku Šibeniku, da propovijeda hrvatski u crkvi u Sovinjaku, kad je tamo došao da misli na praznik Svetoga Jurja 23. aprila. To je izazvalo veliko ogorčenje u narodu.

Burni dogodki na Vogerskem

Številne preiskave in aretacije

Gorica, 9. maja 1935. — (Agis). — Nenadoma su pričeli koncem prejšnjega meseca pri nas izvajati nenavaden teror. Vas je postala naenkrat protidržavna in vrstile so se po hišah preiskave za preiskavo. Goriška kvestura je z vsem aparatom pritisnula na vaščane in izvajala njej lasten teror. Radi protidržavnega delovanja so bile osumničene med drugim družine Gregorič, Beltram in Jarc. Pri teh so naprej izvršili preiskavo. Šele nato so sledili drugi, ki pa so bili že aretirani in zaprti in to v noći 30. aprila do 1. maja.

Predvsem su prizadeti vogerski pevci in sicer organist Gregorič Hije-ronim, Ciril in Marij Gregorič, Julij Beltram, Stanko Žimond, Jarc Karel in Ivan.

Vse aretirance so odpeljali u goriške

zapore kjer jih za enkrat še drže pod ključem. Poleg teh pa so zaprli in jih še sedaj imaju zaprte, najbrže u Postojni tudi fante, ki so bili osumničeni, da hoćeju zbežati preko meje in se s tem izogniti ukazu domovine, ki jih kliče v Abesinijo.

Ti fantje se imenujejo Gregorič Lojze, Gotard Gorjan in Ivan Gorjan.

Te aretacije pa še ne povedo vsega, kajti vse nasilje in strah, ki so ga morali prestati med tem časom vaščani bo ostalo vsem u neprijetnom spominu. Fašistične oblasti namreč izvajajo vso svoju oblast na znan najbolji brutalen način tako, da mora to čuti vsa okoličja tudi oni, ki pri vsem niso niti posredno prizadeti.

POLITIČKI TAJNIK IZ RENČ HUDO RANJEN

Gorica, 14. maja 1935. (Agis). — Dne 6. t. m. so kmetje našli na cesti, ki pelje iz Renč v Gorico, teško ranjenega političnoga tajnika iz Renč Rugerija Malacrea. Zraven njega so našli tudi njegovo kolo iz česar se domneva, da se je ponesrečil z biciklom. Dobil je tež-

ke rane na glavi in si je pretresel možgane. Prepeljali su ga u bolnico. Kjub temu, da je skoro gotovo, da se je zgodila navadna nesreća, ki nima nikakega drugega ozadja, karabinerji pridno stikajo po vasi za raznimi sumljivimi elementi.

400 KMETSkih POSESTEV NA DRAŽBI

Katastrofalne gospodarske razmere v Goriških Brdih

Vojsko, pri Gorici, 8. V. (Rob). »Banco di Verona« v Gorici je do sedaj vrgel na dražbo in prodal na 400 posestev samo iz Goriških Brd. Cene posestvom so bile većina slučajev naravnost smešno nizke. Vsa ta posestva je pokupil nek italijanski grof iz Belluna, ki naseljuje sedaj na prodane kmetije laške kolone. Tako so dospale že številne italijanske družine v Kozano, v Gonjače na posestvo Marinčica p. d. »pri Ruščevih«, Vojskem so se naselili koloni »pri Lukovih«, na Balih pri Vojskem pa pri Bevdčiču. Naštevaje vseh tistih posestev, ki so že naseljena po novih tujerodnih kmetih je odveč, kajti vsaka vas ima že najmanj po dve družini kolonov. Značilno je, da se naseli na eno prodanih posestev do 25 in še več tujerodcev, kateri prejemajo od občine dnevno 5 lir podpore. Naši ljudje so na cesti, podpore ne prejemajo od nikoder in tudi od občine ne. Većina jih hodi na dmino, ostali pa be- račijo okrog. Take bede naša Brda niso še nikdar doživljala. Ljudstvo pa je izmogo- gano in obupano do skrajnosti.

NADALJNI PROCESI PROTI KONFINIRANECV

Trst, maja 1935. — (Agis). — Zadnjič smo poročali, da so bili postavljeni pred sodišče u Napoliju konfiniranci z otoka Ponze. 55 oseb je bilo obsojenih na večmesečno ječo. Dne 5. maja t. l. se je vršil drugi proces proti večji skupini konfinirancev. Ker fašistično časopisje ne sme poročati o izidu obsodbe, nam zato ni še ničesar znanega. Širijo pa se vesti, da so oblasti odredile mnogo aretacij konfinirancev tudi na otoku Ventotene, ki so bili prav tako prepe- ljani u Napoli, kjer bodo obsojeni skup- no z ostalimi. Aretirani so bili pod isto pretvezo kakor njihovi tovariši na Ponzi, to je zaradi protestiranja proti no- vim disciplinarnim odredbam.

DRUGA GRUPA ANTI-FAŠISTA IZ JULIJSKE KRAJINE OSUDJENA JE OD SPECIJALNOG TRIBUNALA

Trst, maja 1935. U prošlom broju »Istra« je javila, da je Specijalni Tribu- nal u Rimu osudio devetnaestoricu anti- fašista iz Julijske Krajine na 160 godi- na zatvora. Dne 10. o. mj. došla je pred Specijalni Tribunal druga grupa anti- fašista iz Julijske Krajine, koji su za- jedno s prvima pohapšeni u junu lani- ske godine. Tuženi su kao subverzivni, antinacionalni elementi i pripadnici za- branjenih antidržavnih organizacija. Osuđeni su:

Ortilio Modesti iz Ronki na 20 godi- na, Antonio Fumis iz Ronki na 12 go- dina, Ruggero Bersa iz Tržiča na 10 go- dina, Giovanni Siesi iz Krmina, Danilo Pertot iz Devina, Giuseppe Sponton i Olimpo Sponton iz Tržiča, Sergio Vi- zentin i Odino Sottili iz Krmina svaki na 8 godina, Massimiliano Baroni iz Tr- žiča na 7 godina, Licinio Gugut iz Krmi- na, Riccardo Morsut iz Ogleja, Ermene- gildo Pollo iz Krmina, Rodolfo Fuin iz Krmina, Bruno Malaroda iz Tržiča sva- ki na 6 godina, Ferdinando Bieli iz Tr- žiča na 5 godina, te Giovanni Buttig- non iz Tržiča na 2 godine zatvora.

UDELEŽENCI PRED IN POVOJAŠKIH VAJ SO PODVRŽENI VOJAŠKEMU SODIŠČU

Gorica, maja 1935. — (Agis). — Zadnje odredbe so silno poostrele pred in povojaske vaje. Da se ne bi dogajale v nadalje velike zamude in druge ma- lomarnosti so vojaške oblasti izdale po- sebne odredbe za udeležence teh vaj. Na pobudo samega ministrskega pred- sednika bodo sedaj vse neopravičene zamude skoraj tako kvalificirane, kakor izostanek od vpoklica (dezertacija) in bo za prvi izostanek postavljena denar- na kazen po vojaškom zakoniku. Za mladoletne ne odgovarjajo več starši. Nadalje se poziva delodajalce in po- djetnike, naj nikar ne ovirajo svojih delavcev in uslužbencev pri izvrševa- nju teh vaj.

FURLANSKI JEZIK JE VAŽ- NEJŠI OD SLOVENSKEGA

Kobarid, maja (Rob). — V našem trgu se dogajajo lepe reči. Tu imamo tri italijanske učiteljice, ki »vzgajajo« našo decu! Ena je iz Benečije, ostali dve sta pa iz Furlanije. Izmed teh dveh se pose- bno odlikuje učiteljica Sitaro, ki s posebno vneto poučuje decu u furlanščini in ob vsaki priliki trdi, da je furlanščina lepša in bolj uvaževana v svetu kakor sloven- ščina. Vse kaže, da čaka Mussolinija še teška naloga: novo ujedinjenje Italije. Drugače pa naši otroci krasno napredujejo. Znao kot papagaji na izust že vse »pesmi- ce« od »La bandiera« pa do »Andrem'a Spalato e pianto« la giostra. Tako si naši otroci utirajo »pot« u življenju.

NOVE TAKSE NA RADIO APARATE.

Gorica, aprila 1935. — (Agis). — Čisto na novo je uvedena taksa na ra- dio aparate, ki so instalirani u javnih lokalih. Poleg običajnih pristojbin, ki jih mora plačati vsak lasnik radio apa- rata, mora plačati lastnih javnega lo- kala, če ima v njem instaliran aparat, takso z nesku 400 lir letno.

ABESINIJA ČEKA TALIJANSKI NAPADAJ

Mussolinijeva štampa optužuje evropske sile da naoružavaju Abesiniju

Dne 10. maja donio je Mussolinijev službeni organ »Giornale d'Italia« oštar napadaj na Abesiniju i na neke evropske sile, koje pomažu Abesiniju protiv Italije. List kaže:

U Abesiniji je u toku opća mobilizacija. O tome se saznaju mnoge značajne pojedinosti. Na brdima u Abesiniji paljene su vatre, što je bio znak da se razna tamonošnja ratnička plemena dignu na oružje. Stanovnici Abesinije, naročito oni u zonama graničnim sa talijanskom Somalijom i Eritrejom, oduvijek su naoružani, ali sad im abesinske vlasti dijele moderno oružje i vježbaju ih u rukovanju sa mitraljezima. U zoni kod Harara, gdje je izgleda centar ratnih priprema i gdje se nalazi abesinski generalštab, koncentriran je veliki broj trupa. Oružje i ratni materijal i dalje se uvozi u Abesiniju.

STRANI VOJNI INSTRUKTORI U ABESINIJU

»Giornale d'Italia« kaže: Utvrđeno je da se sada u Abesiniji nalazi mnogo stranih vojnih instruktora i inženjera. U mnogim mjestima u Abesiniji izgrađena su skladišta u koja se smještava oružje, municija, vojna odjeća i hrana. Iz ovih skladišta mobilizovani vojnici kao i odredi koji se formiraju iz raznih plemena, dobivaju ne samo oružje, nego čak i maske protiv otrovnih plinova. Na mnogim mjestima su izgrađeni hangari i rezervoari za naftu i benzin. U toku su radovi na utvrdjenju važnih položaja. Ovi se radovi vrše naročito u zonama koje graniče sa talijanskom Somalijom. Izgrađeni su i mnogi aerodromi, montirane su nove radiotelegrafске stanice, telefonske pruge sa Adis Abebom pojačane su, i to naročito one koje spajaju Adis Abebu sa graničnim zonama. Oružje koje je dosad uvezeno već je upola razdijeljeno vojnicima.

Organiziraju se i ženski borbeni odredi. Od oružja, mahom iz raznih evropskih država, ima najviše Mauzerovih pušaka.

NJEMAČKE TVORNICE IZRADJUJU RATNI MATERIJAL ZA ABESINIJU

Računa se da je uvezeno u Abesiniju u posljednja dva mjeseca oko četiri miliona pušanih metaka, 15.000 pušaka i 200 mitraljeza iz Njemačke. U Abesiniju je stiglo i mnogo kemijskog materijala koji služi za pravljenje municije i bombi, naročito onih koje bi imale da budu upotrebljene pri avionskim napadima. U njemačkim tvornicama izrađuje se još na hiljade pušaka i mitraljeza kao i topova, tankova i Junkersovih aeroplana. Na žalost, Abesiniju ne snabdjeva oružjem samo Njemačka nego i neke druge evropske države, koje bi kao bivši saveznici Italije u Svjetskom ratu, morale — kaže »Giornale d'Italia« — da učine kraj ovakvom stanju koje dopušta jednoj borbenoj zemlji kao što je Abesinija da priprema rat protiv jednog od nosilaca civilizacije na afričkom kontinentu.

U ISTOČNOJ AFRICI BIT ĆE DOKORA 160.000 TALIJANSKIH VOJNIKA

Italija nije mogla, po tvrdjenju »Giornale d'Italia«, da ostane pasivna prema ovakvom postupku evropskih država, koje bi, — kaže list — morale da imaju dovoljno osjećaja odgovornosti i da uvide od kolike je važnosti za njih i za Evropu solidarnost Italije. Italija će pobrinuti za sigurnost svojih ratnika i ona ima pod oružjem 780.000 vojnika, od kojih će u najskorije vrijeme moći da raspolaže u Istočnoj Africi sa 160.000. Te mjere opreza dovoljne su da obrane predašnju Italiju, ali ona ipak pri tome mora da se bori protiv svih onih koji indirektno pomažu Abesiniju, čije su namjere svima jasne. Talijanska vlada je — tvrdi »Giornale d'Italia« — energično protestirala kod vlada onih država iz kojih se šalju pošiljke oružja u Abesiniju. Neke od ovih vlada su odgovorile uvjeravajući talijansku vladu da će poštovati kontrolu nad izvozom oružja. Nadamo se, — završava »Giornale d'Italia« — da će ova obećanja biti izvršena i da će se tako onemogućiti Abesiniji da ostane kod svojih agresivnih namjera, jer danas je očigledno da Abesinija hoće da dobije izlaz na more i da pri tome ugrozi pozicije onih sila koje s njom graniče.

ENGLEZI SU ZATO, DA SAVJET DRUŠTVA NARODA RIJEŠI ABESINSKO PITANJE

U engleskom parlamentu dao je 14. maja izjavu čuvar državnog pečata lord Eden o talijansko-abesinskom sukobu. U svojoj izjavi Eden je između ostalog rekao:

»Sukob će biti iznesen na idućem zasjedanju Savjeta Društva naroda, koji se sastaje 20. maja. U svakom slučaju britanska vlada sa napretnutim pažnjom prati razvoj događaja«.

Prema engleskim informacijama, Italija, prijeti istupom iz Društva naroda, dodje li abesinsko pitanje pred Društvo naroda.

VSA ITALIJA SE DVIGA JASNEJE IN ODLOČNEJE PROTI VOJNI

Glasovi o tem nerazpoloženju postajaju čim dalje moćniji, tako da vzbudjaju že teško skrb vladi. Primeri uporov se vedno bolje množe in zato bi bilo teško opisati vse slučaje. Omejimo se zato torej le na nekatere.

O nerazpoloženju izstradanih mas v Beneciji se najčešče sliši. »Prosto volje!« pravijo: »Brezposelni smo že dve in več let. Imamo številne družine, če se bomo prijavili, se hočemo s tem rešiti nadaljnemu stradanju«.

Pred neko cerkvijo v provinciji Belluno so ljudje pričeli, ko jih je župnik pozval, da naj zbirajo srebro v imenu Duceja vpiti: »Mi hočemo kruha in dela«.

V Milanu so vojne priprave zadele ob največje nezadovoljstvo. Misel o vojni je ustvarila pravo paniko in ustvarja prepričanje, da je afriška vojna priprava za novo evropsko klanje. Le redki gredo z navdušenjem. Mnogo jih je, ki že naprej napovedujejo dezertacijo. Vse tovarne delajo s polno paro za vojno. Na delavstvo pritiskajo in jim ne puste govoriti o tem, kar se dela.

V provinciji Bergamo je vpoklic letnika 1911 izzval strašno nezadovoljstvo. Oblasti so morale mnogo ljudi aretirati, toda ljudstvo je pričelo pomagati družinam onih, ki so bili zaprti.

V Boznu (Južni Tirol) so trajale demonstracije več dni. Tu je ljudstvo nemške narodnosti. Ranjen je bil ka-

pitani milice in zažgana je bila tudi italijanska zastava.

V Ankoni je bilo izvedenih mnogo aretacij, toda sedaj se ne ve motiva. U zvezi pa so z odhodom čet v Abesinijo.

V Firencah so obljubili brezposelnim za javna dela v Afriki 7 lir dnevno! (To se vse drugače sliši, kot se poroča iz naših krajev, da obljublja po 25 lir dnevno, prosto vožnjo itd.). Ker so se delavci uprli, jim je tajnik sindikata zažugal »prilislili vas bomo, da boste šli delati tudi zastanje«.

★

S poročili o stanju v Italiji in z dogodki, ki so v zvezi z abesinskimi pripravami bomo nadaljevali v prihodnjih številkah. Omeniti pa moramo tu ogromno akcijo, ki jo razvijajo vsa antifašistična društva v inozemstvu, zlasti v Franciji proti tej vojni. Velikanski obseg zborovanj, zlasti v Parizu in vedno večje razširjanje neugodnega mnjenja ter javnega mišljenja, dalje simpatije z abesinskim ljudstvom, ustvarja močno in še močnejšo protifašistično silo v Evropi. Posamezni shodi proti tej vojni, so se vršili tudi v Angliji. Na teh shodih so nastopali vplivni možje angleškega javnega političnega življenja. Kljub vsemu temu pa drvi Mussolini v svojem načrtu dalje in ga ne strezni več nobena stvar. (Agis).

Preokret u držanju Engleske i Francuske

Engleska i Francuska poduzet će energičan korak u Rimu

Londonški »Daily Telegraph« dosta oštro kritikuje držanje Italije u sporu sa Abesinijom i kaže između ostalog da to držanje u zemljama prijateljski naklonjenim Italiji izaziva utisak da Italija želi da riješi silom pitanja koja se mogu riješiti i prijateljskim sporazumom i da ide za drugim ciljevima, a ne samo za osiguranjem sigurnosti svojih kolonija u Istočnoj Africi. List napominje da bi u Rimu trebalo da imaju na umu da bi eventualna oružana intervencija Italije u Abesiniji dovela u pitanje i interese drugih sila. List kaže da je pod današnjim okolnostima opasno voditi politiku prestiža koja ide za ustanovljenjem italijanskog protektorata nad Abesinijom. — Londonški »News Chronicle« piše da je britansko javno mnijenje vazda ogorčeno ustajalo protiv napada velikih sila na male i slabe narode. U slučaju da Italija napadne na Abesiniju, veli taj list, britanska vlada morat će pri opredjeljivanju svoga držanja da vodi računa o takvom raspoloženju svoje javnosti.

Diplomatski urednik »Daily Maila« tvrdi da je između Londona i Pariza otpočela izmjena misli o eventualnom

zajedničkom britansko-francuskom prijateljskom koraku u Rimu u vezi sa italijanskim ratnim pripremama u Istočnoj Abesiniji. U toj pretpostavci umoliti će se talijanska vlada da brižljivo ocijeni sve ozbiljne posljedice do kojih bi mogla dovesti oružana akcija Italije u Abesiniji.

Britanska i francuska vlada željele bi da dadu na znanje Italiji da nikako ne bi željele da nastane situacija u kojoj ove dvije sile ne bi mogle da spriječe osudu Italije od strane Društva naroda.

U toku dosadašnje izmjene misli između Pariza i Londona britanska vlada šta više predlaže da se u Rimu, jednovremeno sa prijateljskom pretpostavkom talijanskoj vladi, učine čak i izvjesni konkretni predlozi za rješenje spora sa Abesinijom.

Najzad će London i Pariz izložiti u Rimu gledište da talijansko-abesinski spor, s obzirom na ranije međunarodne ugovore i na opću situaciju, ne može ni u kojem slučaju biti stvar koja se tiče samo Italije.

Ove vijesti izazvale su posljednjih dana pravu senzaciju u čitavom svijetu.

Mussolinijeva štampa oštro napada Francuze i Engleze

Kriza jednog velikog prijateljstva

Dne 14. maja milanski »Corriere de la Sera« u dosta razdraženom tonu piše o stavu britanske i francuske vlade u abesinskom pitanju. List kaže, da je naročito stav britanske štampe vrlo čudan. Šta više, taj je stav pretenciozan i opasan. Konflikt s Abesinijom bi se mirnim sredstvima sigurno mogao da riješi, čim bi se kod abesinske vlade učvrstilo osjećanje, da se evropske sile u svom oštrom osudjivanju posljednjih događaja slažu s Italijom. List kaže: »Nevjerujemo, da u Parizu i Londonu ozbiljno kane da preduzimaju diplomatsku akciju koja bi samo dovela do toga, da se zaoštri sadašnji položaj. Trebalo bi žaliti, kada bi srdačno prijateljstvo, koje združuje

Francusku i Italiju i tradicija dobrih odnosa, koja veže Italiju i Veliku Britaniju bili stavljeni na tešku jednu kušnjuc«.

Povodom opomene, da Italija ne treba da gubi s vida položaj u Evropi, veli list, da Italija kakova joj je historijska dužnost u Podunavlju i sigurno ne kani da se odrekne te uloge. Talijanski narod vrlo je osjetljiv prema takovom stavu strane štampe, koji može u ovim delikatnim trenucima da ubaci vrlo duboke sjenke na međunarodne odnose.

Solidarnost i prijateljstvo nešto su vrlo složeno i ne mogu na evropskom i na afričkom tlu imati različiti oblik.

MUSSOLINI PRIJETI ABESINIJU I NJEMAČKOJ

a opominje Francusku i Englesku, da se ne miješaju

Dne 14. maja na sjednici senata uzeo je Mussolini riječ prilikom debate o proračunu ministarstva vanjskih poslova. On je iscrpivo govorio o talijansko-abesinskom konfliktu i izjavio:

Ako se uzmu statistike u ruke, onda se može iz njih razabrati, da je u Istočnu Afriku poslano više radnika nego vojnika. Ako bi se pokazala potreba, moglo bi biti više vojnika nego radnika. Što se tiče držanja evropskih nacija u ovom konfliktu, naglasio je Mussolini uz opće odobravanje čitave kuće, niko nema pravo da se miješa u mjere talijanske vlade. Italija pozna odviše dobro iz vlastitog iskustva abesinsko naoružavanje, Italija pozna agresivni duh Abesinaca i neprijateljsko držanje abesinskih plemenskih poglavica. Uza svu mobilizaciju i agresivni duh Italija je ipak raspoložena pomirljivo i podnijela je u Adis Abebi pomirljive predloge. Što se tiče posljedica, koje bi potvrat u Istočnoj Africi mogao imati u Evropi, naglasio je Mussolini, da je Italija spremna. Osim godišta 1911, 1913 i 1914, koje već stoji pod oružjem, spremno je i godišta 1912, a tvornice u Italiji su u punom pogonu za izradu ratnog materijala. Italija ne će biti nesporna, čak ni onda, ako bi došlo do zapletaja u Evropi.

Slavene hapšenike zbog krivumčarenja iz bistrickih i riječkih zatvora šalju silom u Afriku

Golac, maja 1935. Nedavno smo javili kako je pedesetak naših ljudi zatvoreno što u Bistrici što na Rijeci zbog švercanja kave iz riječke slobodne zone. Veći dio ovih kažnjnika, a osobito oni koji su sposobni za rad, uzeti su i otpremljeni na prisilan vojnički rad u Afriku. U prvi momenat ni-

smo ni znali o čemu se radi, jer su nam karabinjeri javili da su se svi ovi ljudi dragovoljno javili za rad u Africi, ali su neke naše žene posjetile svoje muževe u Bistrici i oni su im pripovijedali da su ih silom odveli, da moraju ići u Afriku.

4.000 DELAVCEV ZA DELO V ITALIJANSKIH KOLONIJAH

Koliko je Slovanov med njimi?

Trst, dne 10. maja 1935. — (Agis). — Zadnjič je naš list poročal, da se je odpravilo 4.000 delavcev iz Trsta, Gorice, Furlanije, Benecije in Emilije na delo v Abesinijo. Odpotovali so dne 8. t. m. popoldne s potniškima parnikoma »Saturnia« in »Belvedere«. V Eritreji in Somaliji bodo opravljali razna dela kakor na cestah, stavbah itd. Na »Saturniju« se je ukrcalo 2.500 delavcev iz beneških provinc, na »Belvedere« pa 1.500 delavcev iz Emilije. Za ta odhod so pripravile fašistične in politične oblasti v Trstu veliko propagando, ki naj bi pokazala, kako velik entuziazem vlada tudi v naših krajih za vojno z Abesinijo. Pred odhodom ladij je vojvoda d' Aosta, ki stanuje v miramarskem gradu slovesno pozdravil odhajajoče, ki so bili večinoma oblečeni v črne srajce. Temu dogodku je prisostvovala velika množica ljudi, med katerimi seveda je bilo zlasti mnogo sorodnikov, ki so s težkim srcem gledali na odhajajoče.

Iz Gorice je bilo poslanih samo 100 izbranih delavcev, ki so bili seveda vpisani v vse fašistične organizacije in popolnoma zanesljivi. Zbrali so jih v teku 24 ur. Prestati so morali tudi strogo zdravniško preiskavo zaradi ostrega afriškega podneblja. Izbrani so bili samo specializirani delavci. Na predvečer odhoda je federacija fašističnih bojovnikov (Federazione dei fasci di combattimento) priredila odhajajočim delavcem posebno večerjo v gostilni »Alla stella d' oro«. Prisostvovali so tudi prefekt, federalni tajnik in drugi hiejarhi. Prva dva navzoča sta prav pristrčno pozdravila in voščila »ai camerati lavoratori« najboljšo srečo v vroči Afriki. Drugo jutro je ista federacija razdelila odhajajočim delavcem papirnate vrečice (seveda so morale biti te vrečice v nacionalnih barvah) z jedili. Na postajo so šli »inquadrati« uvrščeni po vojaško, spredaj jim je sviral za slovo fanfara mladih fašistov. Na postaji so se poslovili od njih še sorodniki. V Trstu so bili ponovno pregledani. Tržaški delavci, ki so namenjeni v Afriko, so bili cepljeni tudi proti kozam. Ljudstvo, ki je morda z navdušenjem pozdravljalo odhajajoče, gotovo še ne čuti vse tragike njih položaja. Toda žal ne bo dolgo, ko se bodo tudi tem odprle oči. Koliko naših ljudi je med njimi se ne ve.

ABESINIJA ĆE ZA TRI NEDJELJE IMATI 250.000 LJUDI POD ORUŽJEM VELIKE PRIPREME ABESINIJU ZA RAT

Rimski »Messaggero« u jednom izvještaju iz Asmare tvrdi da se mobilizacija u Abesiniji sprovodi ubrzanim tempom, tako da će Abesinija za 20 dana imati pod oružjem preko 200.000 ljudi. U Abesiniji se kupe priloz za nabavku oružja i ratnog materijala. Neke evropske banke, između kojih je jedna poznata velika banka, otvorile su kredite abesinskom caru i vladi. U isto vrijeme se u Abesiniji razrezuje ratni porez. Svaki domaćin dužan je da dađe po jedan talir za ratne pripreme. Isto tako od svih državnih namještenika oduzima se od njihovih plaća izvjestan procenat u iste svrhe.

JOŠ JEDNA TUŽBA ABESINIJE DRUŠTVU NARODA

Abesinska vlada uputila je sekretarijatu Društva naroda ponovno žalbu protiv talijanskih vojnih mjera. U noti abesinske vlade kaže se, da su službeni govori, što su popratili te mjere dokaz o neprijateljskim namjerama talijanske vlade, kao i to da su sve molbe Abesinije da se putem arbitraže riješi spor, ostale uzaludne. U noti se zatim kaže, da se Abesinija bez ikakvog ustezanja obvezuje da spor sa Italijom preda na rješavanje jednom nezavisnom sudu. — Nota na kraju upućuje protest Društvu naroda i poziva se na član 15 Pakta Društva naroda, tražeći da joj se osigura politička nezavisnost i nepovredivost abesinskog zemljišta protiv svakog mogućeg napada.

AH TE NAŠE DOMAĆICE!

Priznajemo da većina naših domaćica cijeni proizvode naše domaće tvornice »Pekate« — »JAJNINE«. Ima ih ipak među njima, koje ih premalo upotrebljavaju, jer na nje zaborave. Koliko puta bi mogle svoju porodicu počastiti tom odličnom hranom, ako bi se za vremena na njih sjetile. Radi toga neka si zapišu više puta tjedno u svoj jelovnik »JAJNINE«.

MOLILI SO ZA ZMAGO V ABESINIJU

Vojsko, maja (Rob). — Pri nas in vseh okoliških vaseh je bila izdana cerkvena naredba, naj se naroči vernikom moliti, da bi Bog podelil v Abesiniji zmago italijanskemu oružju. Tako so se vršile od 3. marca štiri nedelje zaporedoma molitve in priprošnje, katerih se pa ljudstvo ni hotelo udeležiti. Ljudje pravijo, da bi bilo umestneje moliti Boga za znanje davkov, ki jih ne morejo več prenašati.

Gayda o Julijskoj Krajini U TALIJANSKO-JUGOSLA- VENSKOM SPORAZUMU

U francuskom listu »L'Esprit International« (a zatim i u »Ženervskom« »Journal des Nations«) izašao je članak, koji je napisao direktor rimskog službenog »Giornale d'Italia« Virginio Gayda. Ko je Virginio Gayda to naši čitatelji znadu, kako se on odnosi prema Jugoslaviji i Jugoslavenima također znadu. Interesantno je ipak da se zna kako on danas, poslije izjava poslanika Viole, gleda na jugoslavenskotalijanske odnose, a naročito na pitanje Julijske Krajine. Ako uzmemo u obzir, da Gayda uvijek imači mišljenje Mussolinija, onda je njegovo pisanje pogotovo interesantno. Iz članka, koji citiramo, vidimo međutim da u Italiji nisu nimalo promijenili mišljenje o talijanskoj akciji na Balkanu (preko Albanije) da još uvijek smatraju, da im je u Dalmaciji počinjena nepravda, da u Julijskoj Krajini mogu i dalje gaziti po najosnovnijim ljudskim pravima Jugoslavena. Naročito upozoravamo na taj pasus o Julijskoj Krajini. Izgleda po tome, kao da bi Jugoslaviju u projektovanom Podunavskom paktu trebalo pritisnuti, da se obaveže na dezinteresman s obzirom na Julijsku Krajinu... Gayda postavlja to kao »prvi uslov« talijansko-jugoslavenskog zbliženja... Mi ne ćemo ulaziti u to pitanje, nećemo komentirati ili pobijati tu tendenciju, nego je samo bilježimo, jer je potrebno da naši čitatelji budu upućeni stvarno u sve opasne namjere s izvjesne strane. To ne znači, da smo izgubili vjeru, da će oni, kojima je to funkcija znati da brane »državne i nacionalne interese« Jugoslavije.

Gayda piše:

»Sve to može ipak favorizirati zbliženje između Italije i Jugoslavije. Problem odnosa između ove dvije zemlje je jedan od onih koji je najviše uticao na ranije talijansko-francuske odnose. Taj problem je važan i za uticaj opće politike u podunavskom sektoru, a vrlo često je bio mijenjan polemikama štampa i vrlo aktivnom propagandom. Ovim povodom moramo spomenuti još i to da se željelo stvoriti uvjerenje da postoji talijanska opasnost za mir i pravde u zadržanju Jugoslavije, i željelo se stvoriti uvjerenje da je sve poteklo od dolaska fašista na vlast. To je namjerna zabluda, koja je jedno od mnogih sredstava antifašističke agitacije. I suviše se lako zaboravlja da je prva bila Mussolinijeva Italija koja je željela, iskren, stalan i jasan sporazum sa Jugoslavijom. Baš tim sporazumom fašistička vlada je definitivno htjela da likvidira, ne bez izvjesnih žrtava, još neriješene probleme Dalmacije, i zaključila je sa Jugoslavijom ugovor o prijateljstvu.

Ali poslije ovoga pakta učestali su u Jugoslaviji postupci koji su udarali na osnovne interese i talijanska prava. Nećemo naročito pominjati tešku političku i ekonomsku situaciju (!?) koja je stvorena Talijanima sa dalmatinske obale, anektirane Jugoslaviji. Ali, postoji i slučaj Albanije. Italija želi da brani teritorijalni integritet i političku nezavisnost Albanije. Autonomija ovoga naroda koji se tako jasno razlikuje od svih ostalih balkanskih naroda, odgovara tako često isticanom principu »Balkan balkanskim narodima«, upotrebljavanom često u njegovom tačnom i pravom smislu koji se sastoji u davanju mogućnosti svakom balkanskom narodu da zauzme položaj koji mu pripada, ali bez svakog nasilja. Albanska autonomija, međutim odgovara potrebi ravnoteže na Jadranu. Isto tako i njen obalski položaj potreban je Italiji kako bi imala jasan pregled sektora istočne obale toga mora, koji se nalazi tačno preko puta talijanskih najvažnijih pozicija. Postoji jedan diplomatski akt, koji je potpisala i Francuska, a koji priznaje to pravo Italiji. Naprotiv, svi naponi Jugoslavije teže da ona proširi svoju prevlast, pod manje ili više direktnim oblikom, čak i na albanski teritorij. Čitav niz godina u Albaniji su se događali jedan za drugim pokušaji unutrašnjih pobuna, koje su raspricali jugoslavenski agenti, i koji su odgovarali periodičnoj koncentraciji jugoslavenskih trupa na granicama. Defenzivni savez talijansko-albanski, koji je od strane Beograda predstavljen kao dokaz talijanske opasnosti za balkanski porredak i jugoslavenske interese, samo je logična posljedica toga. On samo znači: u Albaniju se ne smije dirati.

Jugoslavenska politika prema Austriji, uostalom, nije se pokazala naročito jasna. Izgledalo je da ona teži da ostavi stalno otvorena vrata za eventualne nove zahtjeve. Kontakt koji je uspostavljen prošle godine u julu između pobjunjenika iz Južne Koruške i jugoslavenskog teritorija, samo potvrđuje tendencije te politike.

Najzad, postoji sistematska akcija koju smo već najavili, poznatih nacionalističkih udruženja, odgovornih u velikoj mjeri, koja se trude da stvore jedan umjetni proizvod irealističkog programa slavenkog u Julijskoj Krajini i da ga osnaže na talijanskom teritoriju putem neprijateljski raspoložene propagande i terorističkih intervencija. Sa francuske strane nikada se nije pojavila ni jedna javna manifestacija koja bi se mogla tumačiti kao opozicija, ili u najmanju ruku nepristajanje i neodobravanje tih tendencija. Zbog ove činjenice često su trpjeli talijansko-francuski odnosi. Nije potrebno naročito istaći da Italija ne priznaje i ne trpi nikakvu srpsku akciju koja bi pokušala da predje granice Sniježnika. Talijansko-jugoslavensko zbliženje, prema tome, postavlja kao prvi uslov jugoslavensko poštovanje teritorija, prava i interesa Italije. A baš ovaj uslov tačno odgovara reci-

FAŠISTIČKA PROPAGANDA ZA DALMACIJU

DALMATINSKI GRADOVI U IZDANJU »IL MARE NOSTRO« — LUKSUSNA OPREMA I DEMAGOŠKE FRAZE O TALIJANSTVU DALMATINSKIH GRADOVA

Više puta smo spominjali na ovom mjestu fašističku propagandu za Dalmaciju, i spominjali smo razna društva koja se time bave. Počevši od pseudonaučnih institucija, kao na pr. »Archivio storico per la Dalmazia«, pa do zadnjih provincijskih povjereništva »Azzurri di Dalmazia«, sve je upravljeno jednim smjerom: težnjom za jugoslovenskom Dalmacijom. Između svih tih društava, koja se bave tom »dalmatinskom akcijom« nema ni jednoga koje ne bi bilo u neku ruku državna ustanova. A sva ta društva imaju svoje listove, revije i ostale publikacije, tako da je do sada izašlo na hiljade revija, listova, brošura i knjiga, koja dokazuju talijansko pravo na Dalmaciju.

Jedna od tih publikacija je i revija »Il Mare Nostro — Rivista mensile di propaganda adriatica«. Ta revija izdaje svake godine i zidni kalendar, pa je tako i ove godine izdala taj kalendar kao prilog 12 broju revije. Taj kalendar — »Almanacho de »Il Mare Nostro« — je zapravo luksuzna propagandna brošura za Dalmaciju. Ima samo 13 stranica. Na prvoj je sveti Jerolim, a na ostalima po jedan dalmatinski grad sa nekoliko citata o njegovom talijanstvu... Na korikama obligatni mletački lav sa obligatnom dalmatinskom plavom zastavom. Sve to u bojama, ukusno i za takovu publikaciju luksuzno. Tih 13 stranica stoji 10 lira (deset), pa se i po cijeni vidi na koji način mora da je taj kalendar opremljen.

Pod slikom sv. Jerolima, patrona Dalmacije, govori se, da je sv. Jerolim rođen u Stridonu na granici Panonije i Dalmacije, i »da je u sebi nosio lutanlački duh; svojstven Dalmatincima« (— lo spirito randagio, pur dei dalmati proprio). Šta ga ima sv. Jerolim sa lutanjima dalmatinskim i kakova su ta lutanja, to zna samo Mario Russo koji je napisao te retke. Ili možda Mario Russo misli lutanja Imočana torbara, koji po cijeloj Evropi nose u sandučićima jeftina ogledalca, češljeve, nožice, jeftine sapune itd. i od toga žive. Ali Imočani i more (Mare Nostro) i talijanstvo... to je previše čak i za sv. Jerolima, kojemu se pripisuje izreka: »Oprosti mi, Gospode, jer sam Dalmatinac«.

Druga slika prikazuje Rab (— Arbe la bella cittadina di stile veneto... che diede eccellenti marinai alla Serenissima —). Ispod toga piše Arturo Cronia o Dalmaciji i kaže da je ona »historijski prag — sudbonosna obrana — između istoka i zapada« i da je njezina vrijednost u njezinoj strateškoj (za koga?) važnosti. To je onaj Arturo Cronia koji je bio napisao naše početnice za Gentilijeve reforme, i koji je sada na sveučilištu u Brnu u Čehoslovačkoj lektor za talijanski jezik. Taj Cronia je u zadnje vrijeme izdao knjigu o slavistici u Italiji, o čemu su referirale, sa pohvalama, i neke naše revije.

Na trećoj je sveta Stosića u Zadru. Ispod toga riječi prof. G. Praga, poznatog saradnika Tacconijeve »Rivista dalmatica« i Cipikovog »Archivio storico per la Dalmazia«. Praga doslovno kaže:

»29 oktobra 1918 Zadrani, razbivši znakove Austrije potjeravši austrijske ljude i uzdignuvši talijansku trikoluru, zavalili su Italiju. I pobjednička Italija dodje 4 novembra. I u 2 sata i 15 minuta — dočekaše Zadrani klečeći na koljenima tridesetak talijanskih vojnika sa torpiljarke »55«.

Poslije Zadra vojska Pobjede uzdignula je trikoluru nad Šibenikom, Benkovcem, Kninom i Korčulom. Činilo se, da će Dalmacija, u koju je došla Italija nošena svojom Pobjedom, ostati za uvijek talijanskom, ali nesposobni trgovci i bedasti izdajnici predali su je strancu —

Na četvrtoj strani također Zadar (gradska vrata) »la graziosa capitale della Dalmazia, ricca di opere monumentali romane i venete« — (graci-ozni glavni grad Dalmacije, bogat rimskim i mletačkim djelima). Na toj stranici piše Oscar Randi, isto jedan od »historičara« Dalmacije u »Rivista Dalmatica« i u »Archivio«. On piše:

»Dalmaciju je priroda postavila na njezinu sreću, među zrake rimskoga sunca. Jedino dvije dominacije su bile dobrotvorne, stoljetne i plodne: dominacija Rima i Venecije.

Samo prigodno i za vrijeme talijanskih pomrčina, maleni dominatori iz Podunavlja i iz središta Carigrada, uspjeli su da pruže nogu do Dalmacije, ali njihova vladavina je bila kratka, nevoljena i bez ikakvih poboljšavajućih efekata, čak i sa štetnim posljedicama: niko nije međutim mogao pružiti koraka do zapadne obale Jadrana —

I Šibenik ima svoju stranicu. Prikazana je šibenska katedrala. Na toj stranici su riječi Vittallana Brunellia. Tu se kaže da je on, Brunelli, vidio 1874—75, kako Austrija u Šibeniku favorizira Hrvate, koji da uništavaju talijanstvo, i Hrvati da su sredstvo Austrije, talijanske saveznice, za sramotno uništavanje talijanstva.

Trogiru su posvećene dvije stranice. Na prvoj je slika Cipikove palače, a na drugoj katedrala. Ispod prve su riječi pokojnog senatora Antonia Cippica, u kojima se kaže da je Dalmacija i po geografiji i po pravu istorije morala biti talijanskom i kada ne bi njih, Dalmatinaca, bilo u Dalmaciji.

»La ragione geografica, la legge storica, se per tutti noi (Dalmati) fossimo sacrificati sulle tombe dei Padri o annegati nel Mar di Venezia, irrimediabilmente vorrebbero che Italia per sempre rifosse la, dov'essa per due millenni e stata, sulla soglia naturalmente munita dell'Italia«.

Znači: geografija i istorija su jedini argumenti, a onih 4.902 Talijana od Sušaka do Kotora ipak nisu takova sila da bi Dalmacija pripala radi njih Italiji.

Na drugoj slici citati Luccia, Trogirana (1604—1679) gdje se tvrdi, da su se Dalmatinci borili s Venecijom, u slavu Venecije, i zato, dakako, Dalmatinci bi morali da se bore danas za Italiju i njezinu slavu u — Abesiniji.

Iza toga Split također sa dvije slike. Na prvoj tamošnji etnografski muzej, koji da »čuva vjerno mletački stil«, a na drugoj Dioklecijanov palača. Ispod prve riječi famoznog Alessandra Dudana, vrličkog grofa (»conte di Verlica«), ispod Dinare, u kojima se spominju svi znameniti Dalmatinci, od Dioklecijana, preko svetog Jerolima do Tomazea, pa se tvrdi, da je Dalmacija dala i »da nastavlja da daje ilustraciju talijanske kulture«.

Valjda je i Dudan jedna takova »illustrazione della civiltà italiana«.

Idebrando Tacconi, sin senatora Tacconija iz Splita i urednik zadarske »Rivista dalmatica« stavlja ispod slike Dioklecijanove palače jedan bombastičan sastavak o Splitu, u kojem kaže da te zidine »ne mogu ništa reći srcu novih gospodara, jer su te zidine njihova (talijanska) baština«.

Septembar je posvećen gradu Hvaru — Lesina il gioiello — i ispod slike su riječi G. Marcocchia. Marcocchia kaže: — usprkos svih napora, usprkos sve vjere i žrtve, dalmatinski Talijani, proganjani od austrijske vlade, izdani od sinova, odrezani od živog stalba daleke domovine, gubili su tlo. Nova generacija, ona koja je dolazila iza 1910, odalečivala se malo pomalo sve većim ritmom od kulture i civilizacije i jezika talijanskog. — Iza toga dodje rat; a poslije još tragičnija dominacija srpska, balkanska, orijentalna. —

Uz male izmjene tačno i realno, — premda to »odalečivanje« sinova hvarskih talijanaša nije izvršeno, nažalost, potpuno, jer na pr. u splitskoj Legnoj

školi još i danas stvara dalmatinske Talijane fašista sa Hvara, učitelj Vlahović, pitomac zadarskog konvikta »N. Tommaseo«.

Dubrovnik je također u tom kalendaru. Njemu pripada mjesec oktobar. Ali za Dubrovnik nisu našli nikoga da napiše par riječi o njegovom talijanstvu, već su izvukli iz arhiva Tomazea i citirali njegovu tvrdnju, da je Venecija spasila Dubrovnik od Turaka.

I mali i ruševni Perast — »Perasto chiamata da Venezia la fedelissima« morao je da udje u tu publikaciju kako bi popunio broj. Ipak se o Perastu nisu usudili govoriti kao o talijanskom gradu, već su citirali kanonika Devicha, koji je bio napisao (rođen 1829, umro 1906), da su Dalmatinci rođeni i uzrasli u sjeni talijanske kulture.

Sa Kotorom se svršava taj kalendar. Ispod slike katedrale sv. Trifuna se kaže da posjeduje kao znamenitost jedan ciborij puljiškog stila. Riječi ispod slike Giuseppa Solitro glase:

— »jadransko pitanje, otvoreno 1797 (t. j. padom Venecije i oslobodjenjem Dalmacije od mletačkog gospodstva op. ur.) živi živo i pečuće još i danas, ali horizonti otvoreni Domovini od jedne jake i mudre vlade daju nam vjeru da će prije ili kasnije to pitanje biti riješeno pravdom. Jedan poštovan i Italiji drag čovjek, Isidoro Dal Lungo, rekao je u talijanskom senatu kada se diskutirao zlokoban Rapalski ugovor: Latinstvo, t. j. romansko talijanstvo i venecijanstvo Dalmacije je fakat koji ostaje nedostizhan bilo kojem tratatu ili konvenciji, i čuva svoje vitalne energije za budućnost, bila bliska ili daleka —

Mala edicija, lijepe slike, veliki apetiti uz puno riječi i fraza (za 10 lira), to je taj »Almanacho de Il Mare Nostro — Rivista mensile di propaganda adriatica« — Milano — Anno 1935 — XIII«.

Godina 1935 — a sjećamo se da je u toj istoj godini conte Viola di Campalto izgovorio u Beogradu i one »znamenite« riječi...

KAKO MALO TREBA FRANCUZIMA DA VJERUJU U TALIJANSKO PRIJATELJSTVO PRAMA JUGOSLAVENIMA

Pariški dnevnik »Jour«, od 6. maja, u uvodnom članku Georga Marseneja osvrt se na predavanje profesora Ristića u Bariju i o tome kaže:

»G. Mussolini shvaćajući ozbiljnost događaja poslije ubistva kancelara Dollfusa riješio je da se zbliži sa Francuskom i Malom antantom. U vezi s tim treba također istaći zbliženje koje se sprovodi između Italije i Jugoslavije: 4. maja talijanska radio-stanica u Bariju koja se, u doba suparništva bila specijalizirala u slanju nepovoljnih vijesti o Jugoslaviji, otvorila je svoja vrata i u njoj je jedan profesor beogradskog univerziteta održao predavanje i tako su talijanski talasi prenijeli jedan govor na srpskom jeziku«.

Talijanska agencija radio najavljuje propast Splita...

Pariški »Temps« sa zadovoljstvom bilježi vijest, da je na Radio-stanici u Bariju, prije nekoliko dana, beogradski profesor Ristić držao predavanje o Jugoslaviji. Francuski list primjećuje, da je to značajan obrt, naročito kad se zna, da je Radio-stanica u Bariju, sve do nedavna bila rasadište nepovoljnih vijesti iz Jugoslavije.

I mi bismo se veselili, kad ne bismo baš ovih dana nalazili u cijeloj svjetskoj štampi ovu vijest agencije »Radio« datiranu iz Trsta, dakle iz Italije:

»Trst, 4. maja. — Split, glavni grad Dalmacije i jedna od najnaprednijih varoši Jadrana, nalazi se u ozbiljnoj opasnosti. Varoš je podignuta na podnožju brda Mosora, sa koga su se, uslijed odronjavanja, otkinuli čitavi milijuni tona kamenja i zemlje, te se sasuli u more i potpuno onemogućili saobraćaj brodovima između kopna i ostrva Brača. Na nekim mjestima na kopnu, čitava polja sa svim stablima, spustila su se i pokrila druga polja itd. (Nastavlja se čitav popis ovakvih grozota »strašnoga suda«, koje su, prema talijanskoj vijesti trebale da se odigraju nad našim »griješnim Splitom. A onda vijest završava): »Stanovništvo Splita je u strahu da se najednom ne nadje zatrpano (!!) pod nekim jačim odronom. Ali, i ako se to ne dogodi, splitska luka će biti nepopravljivo oštećena, a to je jedna od najsigurnijih luka na Jadranu«.

Za onoga ko zna gdje je Split i koliko je udaljen od Mosora, te koliko bi se planina htjela da zatrpaju brački kanal, tako da spriječe plovidbu, — sve je to naravno smiješno, a pogotovo kada se zna, da u Splitu o svemu tome nemaju ni pojma... Ali zamislite paniku što je jedna takva vijest može da izazove kod internacionalnih turista, koji o jugu i o Balkanu i inače nemaju najsigurnije pojmove!...

Da je cilj ove nečuvane novinske patke uperen protiv jugoslovenskog turizma, jasno je kao dan; što drugim riječima znači, da se je rasadnik, o kome govori »Temps« samo preselio — iz Baria u Trst... (»Javnost«).

APEL NA ČITATELJE

Nikad nije bilo nužnije nego sada da pišemo i objavljujemo svijetu sve ono što se događa s našim narodom u Julijskoj Krajini.

Apeliramo na sve one, koji imaju sa-vjesti, koji žele da naša borba donese ploda, koji vide ozbiljnost momenta, da pokažu i djelom svoju solidarnost sa svojim listom u odlučnoj borbi.

»Istra« mora upravo sada da živi punim životom i da djeluje, jer je ona jedini glas, koji govori u ime naroda u Julijskoj Krajini u ovom odlučnom času.

Molimo Vas, DA NAS PODUPRETE PRETPLATOM, DA IZVRŠITE SVOJU DUŽNOST prema svom listu, koji svoju zadaću savjesno vrši.

„Valovi nove rase pritišću na zidove Trsta, tu tvrdjavo moje rase“

To kaže u jednoj pjesmi pod naslovom »Trieste« poznata fašistkinja, dugogodišnja saradnica Benita Mussolinija, autorica knjige »Dux«, Margherita Sarfatti. Ta pjesma izašla je sada nedavno u knjizi »I vivi e l'ombra«. Tršćanski »Il Popolo di Trieste« preštapao je tu pjesmu u svom broju od 25. aprila. Ispod pjesme »Popolo« stavlja opasku, u kojoj opominje čitatelje da uzmu u obzir, da je pjesnikinja napisala tu pjesmu 1916, a ne danas. Ta napomena potrebna je po mišljenju »Popola« zbog stihova, u kojima se govori o »valovima novih rasa«, koje udaraju na zidove Trsta: »Ma premono le tue mura, fortezza della mia stirpe i flutti di razze nuove«. To po mišljenju »Popola«, nije danas aktuelno...

USLUŽNOSTI ITALIJANSKIM PRISELJENCIMA

Kobarid, maja (Rob). — Širom naše pokrajine je začela infiltracija italijanskega življa. Italijani, posebno iz južnih krajeva, se naseljuju na posetva, ki jih je italijanski pritisk vrgel na boben. Tem priseljencem se nudi vse mogoče ugodnosti le zato, da se čimprej gospodarsko utrdijo v »odrešeni domovini«. Tako se jim davki na pi. odmerjajo mnogo nižje nego domačinom, posojila pa prejema pod izredno ugodnimi plačilnimi pogoji tako, da znašajo obresti le 1 1/2%. Na drugi strani pa je za nas davčni vijak naravnost neznošen, vsled česar prihajajo posetva vsak dan na dražbo in se prodajajo po smešno nizkih cenah.

1000 LIR PREJME ONI, KI...

Gorica, 3. V. (Rob). — Nabrežinski podeštat Brovedani je razpisal te dni nagrado lir 1000, ki jo prejme oni, ki povekdo je svetoval našim fantom letnika 1911. Naj jo raje popihajo v Jugoslavijo kakor da bi se šli bojevat proti Abesiniji. G. podeštat Brovedaniju bi svetovali, da teh 1000 lir uporabi raje za sanacijo občinskih financ.

TUDI KROMPIR IN JAJCA JIM DOBRO DENEJO.

Vojsko, 2. maja. (Rob). — Kot drugod tako tudi pri nas izvajajo šolske oblasti največji pritisk na starše, da vpišejo svoje otroke v organizacijo »Ballila« in »Piccole Italiane«. Naravno se naši ljudje izmikajo temu pritisku. Revščina je velika in jim ni mogoče plačati 5 lir za vpis in izkaznico. Ta razlog pa učitelju ni dovolj tehten in pošilja otroke domov z zahtevom, da prinesejo namesto denarja krompir, fižol, jajca itd. Tako je zavrnil zadnje čase tudi šolarje Jančič Danico, Jančič Vojsko, Feri Stankota, Cetotič Joškota in dr. Mnoge, ki niso prinesli nihi živil, je učitelj neusmiljeno pretepel.

DEMOGRAFIČNO GIBANJE V JULIJSKI KRAJINI

Ponoven padec prebivalstva v mestih, a porast na deželi.

Trst, maja 1935. (Agis). — V naslednjem prinašamo zanimiv izkaz o gibanju prebivalstva v tržaški in gorški pokrajini. Pomembno je, da je že od lanskega leta v zadnjih mesecih mestno prebivalstvo v stalnem padanju in to se vleče tudi v letošnjih mesecih.

	Trst	ostala pokrajina	skupaj
rojeni	309	178	487
umrli	333	109	442

razlika — 24 + 69 + 45

	April.		
rojeni	278	173	451
umrli	297	95	392

razlika — 19 + 78 + 59

	Gorica	ostala pokrajina	skupaj
rojeni	68	236	304
umrli	68	203	271

razlika — + 33 + 33

	April.		
rojeni	59	241	300
umrli	75	180	255

razlika — 16 + 61 + 45

ZA DOMAČINE NI DELA V TRSTU

Trst, maja 1935. (Agis). — Kljub temu, da je v stavbeni stroki še dovolj gibanja, se brezposelnost v Trstu ni prav nič zmanjšala. Skoro vsa dela so prevzele tvrdke iz Italije, med tem ko domače skoro ne pridejo v poštev. Tako tudi domači brezposelni ostajajo brez dela in zaslužka, ker imajo prednost delavci iz Italije, mnogokrat pa te tvrdke že s seboj pripeljejo delavce. Zato ni čudno, da Tržačani čim dalje bolj stradajo in da je njihov položaj vsak dan slabši.

ČASOPISJE V ITALIJI

Trst, maja 1935. (Agis). V vsej Italiji se nahaja 81 političnih dnevnikov in 132 političnih periodičnih listov. Razen tega je še 3859 različnih periodičnih listov, 700 malih listov, 50 uradnih publikacij in 31 informacijskih agencij.

VRHUNAC SREČE

Čača Triestini dječ: Ako budete mirni, povest u vas pred »Cafe del Specie«, da vidite, come i siori i magna el gelato. (Kako gospoda uzimaju sladoled).

Fašistični dokument o slovenskem značaju Goriške

Ko so bili v začetku leta 1929. ukinjeni vsi slovenski in hrvatski listi v Julijski Krajini in so Jugoslovani pod Italijo tako ostali brez vsakega glasila, ki bi jih obveščalo o dnevnih političnih in drugih dogodkih, so se fašistične oblasti videle prisiljene, da so same izdale v slovenskem jeziku spisane informativne liste, ne morda iz ljubezni do zatiranega naroda ali morda iz čista pravičnosti, temveč iz praktično-propagandnih nazibov, ki so jih narekovale politične prilike. Da bi že na zunaj varali slovenske čitatelje, so te liste dali tiskati v Katoliški tiskarni v Gorici, ki je prav tedaj morala ustaviti tisk »Goriške Straže« in raznih slovenskih mesečnikov, in so prisilili k sodelovanju ljudi, kateri so dobro poznali naš jezik.

IZID VOLITEV V NAŠI DEŽELI

Občina	vpisanih	volilo	v odstotkih	za	proti
Gorizia	11703	9650	82 %	9362	283
Capriva	990	909	92 %	905	4
Cormons	2468	2126	86 %	2115	11
Farra	397	380	96 %	371	—
Gradisca	1036	1019	98 %	1011	8
Mariano	521	498	96 %	498	—
Romans	724	611	84 %	609	2
Sagrado	379	365	96 %	364	1
Italijanski del dežele	18218	15558	85 %	15235	309
Aidussina	1382	906	66 %	816	89
Bergogna	649	504	77 %	483	18
Cal di Canale	643	372	58 %	309	63
Canale	1090	839	76 %	757	81
Caporetto	1973	1394	71 %	1276	118
Castel Dobra	685	563	82 %	563	—
Cernizza Gor.	1083	793	73 %	727	36
Chiapovano	828	560	68 %	510	50
Circhina	1388	758	54 %	669	89
Comeno	1327	931	70 %	894	37
Dolezna	806	637	79 %	634	3
Garzaro	939	783	83 %	753	30
Gracova Serrav.	917	725	79 %	675	50
Idria	2284	1793	77 %	1588	160
Merna	520	431	83 %	427	4
Montenaro Idria	643	606	94 %	601	4
Montespino	1213	711	58 %	685	25
Opacchiasella	692	563	81 %	498	65
Plezzo	1173	924	83 %	889	35
Ranziano	951	584	64 %	556	28
Rifembergo	1092	767	70 %	707	60
Salona	873	603	69 %	587	16
Sambasso	963	714	74 %	642	72
S. Daniele Carso	598	503	84 %	442	61
S. Martino Ouisca	1280	897	70 %	854	42
S. Croce Aidussina	930	558	63 %	466	89
S. Lucia Tolmino	1329	798	59 %	753	45
S. Vito Vipacco	820	602	73 %	546	56
Sonizia	301	181	60 %	167	14
Temenizza	401	289	72 %	238	51
Tarnova Selva	341	296	87 %	288	8
Tolmino	1330	1002	75 %	953	49
Vipacco	1184	896	76 %	839	57
Zolla	435	397	91 %	385	12
Slovenski del dežele	33056	23873	72 %	22171	1649

Po tej uradni fašistični statistici je bilo tedaj v Goriški pokrajini 33056 ali 64,5 % slovenskih in 18218 ali 35,4 % neslovenskih (furlanskih in italijanskih) volilcev. Razmerje pa je za Slovence resnično še veliko bolj ugodno. Kajti od 11703 volilcev v sami Gorici je bilo, sklepajoč po uradnih podatkih o občevalnem jeziku iz leta 1921., najmanj 4845 slovenskih volilcev. Ako upoštevamo to dejstvo, je bilo v vsej Goriški pokrajini 37056, ali 73,9 % slovenskih volilcev proti 13373, ali le 26,1 % njih volitvah.

O glasovanju samem pa ni treba izgubljati besed. Način glasovanja in verodostojnih volilnega rezultata je čitateljem že predobro znano.

V istem listu čitamo tudi tole zanimivo izjavo kardinala Vanutellija:

Učitelj u Hrušici tuče djecu do krvi progovore li svojim jezikom

Školski ravnatelj brutalno odbija tužbe roditelja, i šalje ih »preko granice«

Hrušica, maja 1935. Neopisivi se teror provodi nad našom djecom u školi sa strane »kulturnih« talijanskih nastavnika. U našem selu namješteno 4 učiteljske sile, 1 muški i 3 ženske. Taj je muški nastavnik jedan naš izrod rođen iz Opatije, dočim su ostale tri ženske rodom iz južnih pokrajina Italije. Ove zadnje dane ovaj je izrod u školi sa našom djecom počeo postupati upravo divljački, ili bolje reći ljudjački. Za vrijeme odmora naša su se djeca počela međusobno razgovarati »po naše«, a ovaj ih je kulturni nastavnik čuo i počeo je po njima mlati kao da je pobijesnio. Gombača Hedviga i Božica Franu (oba stari 12 godina) tako je izlupao da su ih roditelji morali odvesti k liječniku u Podgrad jer su djeca od udaraca po glavi sva pocrnila. Ostalu djecu, koja su govorila sa spomenutom dvojicom i to Parapata Franu, Gombača Ivanu, Požar Zoru i Butinara Milanu kaznio je sa globom od 50 lira svakoga. Zbog ovakvog postupka ovog učitelja roditelji spomenute djece išli su Podgrad da će napraviti prijavu kod Prelazija, koji je školski ravnatelj, ali u zao čas po njih, jer ih je g. Prelazzi potjerao i rekao im da

Prvi tak list je izšao sredi februara o prilici sporazuma med vatikanom in kvirinalom in ie imel naslov »Zgodovinski sporazum med sveto stolico in italijansko državo.«

Drugi list ie izšel neposredno pred »plebiscitom« meseca marca 1929. pod naslovom »24. marec 1929 — VII«. Na prvi strani se blesti Mussolinijeva slika in njegov »slavosni govor«.

Nad vse zanimiv pa ie tretji list, ki je izšel takoi po »plebiscitu« in ki prinaša podatke o ljudskem glasovanju pri zadnjih volitvah (I).

Radi važnosti objavimo ta del fašističnega lista v dobesednem prepisu:

Občina	vpisanih	volilo	v odstotkih	za	proti
Gorizia	11703	9650	82 %	9362	283
Capriva	990	909	92 %	905	4
Cormons	2468	2126	86 %	2115	11
Farra	397	380	96 %	371	—
Gradisca	1036	1019	98 %	1011	8
Mariano	521	498	96 %	498	—
Romans	724	611	84 %	609	2
Sagrado	379	365	96 %	364	1
Italijanski del dežele	18218	15558	85 %	15235	309
Aidussina	1382	906	66 %	816	89
Bergogna	649	504	77 %	483	18
Cal di Canale	643	372	58 %	309	63
Canale	1090	839	76 %	757	81
Caporetto	1973	1394	71 %	1276	118
Castel Dobra	685	563	82 %	563	—
Cernizza Gor.	1083	793	73 %	727	36
Chiapovano	828	560	68 %	510	50
Circhina	1388	758	54 %	669	89
Comeno	1327	931	70 %	894	37
Dolezna	806	637	79 %	634	3
Garzaro	939	783	83 %	753	30
Gracova Serrav.	917	725	79 %	675	50
Idria	2284	1793	77 %	1588	160
Merna	520	431	83 %	427	4
Montenaro Idria	643	606	94 %	601	4
Montespino	1213	711	58 %	685	25
Opacchiasella	692	563	81 %	498	65
Plezzo	1173	924	83 %	889	35
Ranziano	951	584	64 %	556	28
Rifembergo	1092	767	70 %	707	60
Salona	873	603	69 %	587	16
Sambasso	963	714	74 %	642	72
S. Daniele Carso	598	503	84 %	442	61
S. Martino Ouisca	1280	897	70 %	854	42
S. Croce Aidussina	930	558	63 %	466	89
S. Lucia Tolmino	1329	798	59 %	753	45
S. Vito Vipacco	820	602	73 %	546	56
Sonizia	301	181	60 %	167	14
Temenizza	401	289	72 %	238	51
Tarnova Selva	341	296	87 %	288	8
Tolmino	1330	1002	75 %	953	49
Vipacco	1184	896	76 %	839	57
Zolla	435	397	91 %	385	12
Slovenski del dežele	33056	23873	72 %	22171	1649

»Današnji izid me ni presenetil, predvideval sem ga. Ie pravi pravcati plebiscit, a obenem dobro plačilo za voditelje. Mussolini ie zelo mnogo storil in kar še bo, bo brez dvoma višek prave in popolne obnove naše domovine na verski podlagi.

»Ne dvomim, da sprejme Sv. Kolegij z velikim veseljem izid plebiscita. V prvi vrsti kardinali in škofje, vstevši mene, ki so priporočali svojim duhovnikom, da izvrše ob tej priliki svojo dolžnost v prid režimu. Velikansko udeležbo ie treba pač prepisovati tudi enodušnosti, s kojo ie bila pozdravljena lateranska sprava. Prepričan sem, da bode tudi bodočnost odgovarjala uspehu, kajti edinost koristi istinito ne samo veri, ampak tudi domovini.«

L. Č.

Naša kulturna kronika

JOSIP PAGLIARUZZI-KRILAN

PETDESETLETNICA SMRTI

Ljubljana, aprila 1935. — (Agis). Kobaridska je sicer stisnjena med vrhove planin, več ali manj ob bregove Soče, vendar nam je ravno ta del naše Goriške dal mnogo pomembnih mož. Med te vstjeje tudi rano umrlega pripovednega pesnika Josipa Pagliaruzzi-Krilana, ki za današnje čase ne pomeni mnogo, kajti njegove pesmice, zbrane sicer v zvezku, nimajo posebnih literarnih vrednot, razen nekaterih pripovednih. Vendar pa, neglede na to, da nimamo danes nič posebnega od Pagliaruzzijeve zapuščine, je njegovo delo v tistem, narodno se probujajočem času, zlasti za Kobarisko precejšnjega pomena.

Josip Pagliaruzzi je bil sin svoječasnega kobariškega župana in narodnega poslanca Izidorja pl. Pagliaruzzija. Rojen je bil v Kobaridu 26. maja 1859. Gimnazijo je študiral v Gorici, kjer mu je bil Fran Levec, profesor za slovenščino, ki je nanj že v šoli, pa tudi pozneje mnogo vplival. Leta 1878. je maturiral, nakar je odšel na Dunaj, kjer je študiral jus. Po dovršenih izpiti je praktičiral pri deželnemu sodišču v Gorici, a je imel namen posvetiti se advokaturi.

Že v dijaških letih je mnogo občeval z ožjim rojakom, pesnikom Simonom Gregorčičem, ki je bil prijatelj in stalen gost v Pagliaruzzijevi družini. Pozneje pa, ko je Pagliaruzzi živel v Gorici, je bil, poleg Erjavca najljubši Gregorčičev prijatelj, dasi je bil 14 let mlajši od njega.

Pagliaruzzijeva pesniška doba je bila zelo kratka. Pesniti je začel, ko mu je bilo 19 let. Prva njegova pesem »Na junakovem grobu« je bila leta 1878. priobčena v dunajskem »Zvonu«. Že od vsega začetka se je podpisoval s psevdonimom Krilan. Prve njegove pesmice so bile mehko lirčne, kar ni pripisovati samo njegovemu značaju pač pa tudi vplivom. Pagliaruzzi je bil Gregorčičev učenec in kasneje Stritarjev in se vpliv, zlasti prvega pozna skoro pri vseh lirčnih pesmicah kot »Pastir«, »Samotič«, »Na planini«. Vendar je liriko kmalu opustil in se posvetil epiki. V bivšemu svojem profesorju Franu Levcu, ki je bil takrat najvplivnejši mož v slovenski književnosti in urednik »Ljubljanskega Zvona« pa je dobil navdušenega pobornika za svoje balade in romane. Krilanova balade in romane imajo za snov ljudske, narodne motive zajete in idiličnega vaškega življenja (»Kupček«, »Lovčeva nevesta« itd.) Krilan, dasi je nosil italijanski priimek je bil nad vse Slovenec in Slovan ter globoko veren mož. Zato so na njega močno vplivali balkanski boji posebno pa boji za osvoboditev južnih Slovanov izpod turškega jarma. Tako so mu ti boji dali največ snovi za pesnitev njegovih balad, posebno pa za njegovo najlepšo balado »Smrt carja Samuela«. Ljubljanska »Glasbena matica« je lansko leto na svoji turneji po Bolgariji žela ravno s Krilanovima pesmima »Smrt carja Samuela« in »Gora Belasica« velika priznanja. Poleg krajsih je Krilan spesnil tudi več daljših pripovednih pesmi. Nekatero so bilo objavljene v »Ljubljanskem Zvonu«; zbrane v knjigi so pa izšle — kar je bilo boljših — šele po pesnikovi smrti.

Tako ima Krilan kot prvi pripovedni pesnik skromno mesto v slovenski literaturi. Pisal je pridno, saj je v kratkih šestih letih napisal brezštevila daljših in krajsih pesmic. Morda bi nam napisal še veliko in dobrih stvari pa ga je v 26. letu ugrabila smrt.

Že Pagliaruzzijev oče si je pridobil kot kobariški župan in narodni poslanec veliko zaslug. Isto in še več je bilo pričakovati od Krilana. Po očetovi smrti se je odločil in pustil sodno prakso pa se posvetil odvetništvu, da bi v tako menda svobodnem poklicu lažje deloval za svoj narod. Mesto je dobil v odvetniški pisarni dr. Frapputija v Gorici, a je 5 mesecev po očetovi smrti, in sicer 1. marca 1885, podlegel zavrtni bolezni — sušici.

Krilan je čutil in slutil, da so mu dnevnj šteti, kar je izpovedal v pesmi »Nov grob«, posvečeni umrlemu očetu, ki se končuje:

»Kopal zraven one jame
Nov boš grob, kopač, takoj
Kopal bodeš grob tam zame,
Saj ta bil je oče moj!«

Broz dvoma je izguba očeta zelo vplivala na bolanega Krilana in pospešila bolezen. Vest o njegovi smrti je vse hudo zadela zlasti pa najože prijatelje. Ker imajo Pagliaruzzijevi poseben oddelek na kobariškem pokopališču, so Krilana, kot poprej njegovega očeta, prepeljali iz Gorice, kjer je umrl v lastni hiši, v Kobarid. Tu je preživel svoja otroška leta, tu se je udeleževal v narodnem delu in imel brez števila prijateljev. Saj so poleg Gregorčičevih najrajši deklamirali njegove pesmice po raznih čitalniških prireditvah. Poleg tega se je pa tudi sam udeleževal društvenega delovanja, zlasti v kobariški čitalnici. S Pagliaruzzijem so goriški Slovenci izgubili ne le literarnega, ampak tudi mnogo obetajočega narodnega delavca. — a.

NAŠ MATERINSKI DAN

Ljubljana, 11. maja 1935. — Agis. —

Mat! V najlepšem mesecu v letu, v mesecu maju praznujemo dan, posvečen njej — materi; njej, ki nas je rodila, njej, ki je delala in trpela, da nas je vzgojila, njej, ki dan za dnem do zadnjega vzdihljaja trepeče za blagor in srečo svojih otrok.

Materam so na ta dan namenjene razne akademije z deklamacijami, petjem rožami in darovi. Z besedami in dejanji se poveljuje materinstvo, izraža se spoštovanje in hvala njim, ki v trudu in bolesti žrtvujejo vse življenje za svoje otroke.

In mi?

Tudi mi imamo mater! A našim materam ne moremo izročiti šopkov rdečih rož, ne moremo seči v roko, ne moremo izreči lepih in vdanih besed — še v pismu ne, našim materam ne moremo prirediti akademij!

Naše matere, sključene od dela in bolesti, že stoletja varjejo našo zapadno mejo in izročajo svojo varščino od roda do roda — brez vsakršnih izročil.

Naše matere so one, ki so morale pod silo razmer pošiljati svoje hčere in sinove v Gorico, Trst, Pulj in Reko, čez morje v Aleksandrijo in drugam, da so jih tam tuje izkoriščali in trgali rodni zemlji.

Naše matere so one, ki so ob svetovni vojni prestale največ trpljenja in okusile največ grozot. Videle so, kako so goreli njihovi domovi, kako so umirali najboljši sinovi našeg naroda. Gledale so, kako so padali sinovi in možje streljani v hrbet in bile so one, ki so okusile vse težave in bridkosti internacije.

Naše matere so one, ki so morale zapustiti svoje domove in s svojimi otroci se potepati po svetu. Okušale so grenak kruh begunstva in prognanstva. Gledale so, kako so v tujini od lakote in kuge umirali očete, matere, sinovi, hčere; v brezupni boli so same umirale.

Izčrpane in sestrane so se vračale na porušene domove. Vojna jim je vračala moč — invalide, tužnja pokvarjene otroke. A se niso ustrašile. Delale so same in pomagale, da so se dvignili iz ruševin novi domovi, da so bile brajle na novo zasajene, da so začele črnejše in obrodile marelice in breskve. Iz podrtih so se dvignile nove domovine, iz razrušenih polj je zadišal sad in z okrušenih zvonikov je spet donel glas miru in blagoslova.

Pa je pridivila nad naše domove nova vihra, ki traja neprenehoma že šesnajst let in ki je našim materam odvzela prav vse.

Zagoreli so kresovi. Ognjeni plameni so objeli in uničili narodne in društvene domove, naše ustanove, ljudske knjižnice, čitalnice in kmetska poslopja.

Pali so prvi strelji, umirali so sinovi in možje zadeti od tujeve roke in umirajo še danes.

Preganjanja, aretacije, obsodbe pred posebnim sodiščem, internacije, konfinacije se vrste dan za dnem.

Boben poje. Na dražbah se prodajajo naši domovi.

Fantje in dekleta bežijo z domov pred tujevim preganjanjem in si brez dela, lačni iščejo po svetu utehe.

Naše matere ostajajo same, brez domov, brez otrok. Bortijo se še za zadnjo peščico zemlje, da jo rešijo, bortijo se za naše najmlajše. Tujec jih izmoggava, jim trga skorje kruha, iz rok, a iz ust našo besedo. Odvzete so jim vse materinske pravice, a naložene nove dolžnosti.

In naše matere prenašajo to gorje, gorje tujega jarma, gorje, ki vsak dan stopnjuje, že vsa leta po vojni. Brez besed, brez tožbe prenašajo vse trpljenje v ljubezni do rodne zemlje, v ljubezni do svojih nedoraslih otrok in v ljubezni in skrbi za one, ki ta vajo po svetu. Z grozo v srcih se poslavljajo od svojih sinov, ki jih tujec pošilja v daljine, nepoznane kraje. Oropane vsega, morda zadnje skromne iskrice upanja, skrite v najtemnejših kotičkih njihovih src, blodijo v mislih po svetu s svojimi dragimi, ki jih morda nikoli več ne bodo videli.

Tem našim materam, ki so od ostalih ločene po krivični, nenaravni meji naj velja vse naše dobre misli, vse našo delo in vse naše trpljenje.

NAŠE KOMPOZICIJE U ZAGREBAČKOM RADIU

U sobotu 11. maja nastupile je u zagrebačkom radiu zbor »Sloga«. Na programu su bile i dvije naše kompozicije i to Matetičeva »Brkica« i Zlatičeva »Baška je malo selo«.

KARISOVI SPOMINI

Nedavno je u Mariboru (Mariborska Tiskarna) izišla mala, ali interesantna knjižica »Spomini iz narodnega in sokoškega življenja« od Ferde Karisa. Taj stari borac za naša prava u Istri i ostalom Primorju napisao je u njoj svoja vrijedna sjećanja, koja nisu samo ličnog karaktera. To je vrijedan dokument za upoznavanje naše narodne prošlosti. Uz malu cijenu od 5 dinara (bez poštarine) možete tu knjižicu naručiti i neće vam biti žao. Mi ćemo se na nju još osvrnuti.

JUGOSLOVENSKOJ MATICI U ZAGREBU

poklonili su mjesto vijenca na odar blagopokojne gdje Rafice ud. Blaha rođene Švrljuga gg. Mary i Makso Antić iznos od Din 150.—. Poznati dobrotvori Jugoslovenske Matice i ovom su se zgodom sjetili istarske sirotinje, na čemu se najusrdnije zahvaljuje Odbor.

Kako je u Materiji iz zasjede od fašističke ruke ubijen Fabijančić

Ubojica Babudera, renegeta, fašistička vlast štiti i odlikuje, ali ga kažnjava sudbina

Materija, maja 1935. U januaru ove godine mi smo vam javili, da je u našem selu ubijen jedan vrlo čestit i pošten čovjek Fabijančić Frane, kojega je ubio onaj izrod Josip Babuder, općinski sluga. Ovog čemo vam puta opisati kako je i gdje, a također i zašto je ubijen Fabijančić Frane.

Dogodio se je taj zločin između srijede i četvrtka na noć 19. decembra 1934. Kri-tične je noći pok. Fabijančić išao k svome susjedu Banu Ivanu na razgovor, a kad se je vraćao svojoj kući, bilo je 10 sati na večer, išao je preko jednog vrta, čiji je vlasnik Božidar Kostelac. U vrtu ga je čekao ubojica Babuder sa dvojicom karabinjera, znajući da će se Fabijančić ovuda vratiti svojoj kući, jer su oni na njega već duže vremena vrebali. Kada im se je pok. Fabijančić približio na 5 metara dalečine, gdje su oni bili sakrili, opalio je na njega Babuder iz karabinke jedan metak, koji je Fabijančića smrtonosno pogodio u lijevu stranu prsiju. Srušio se je na zemlju. Videći lopovi da nije još mrtav dotukli su ga sa kundacima. Krv, koja je potekla na mjestu, gdje je pok. Fabijančić pao ovi su lopovi pokrili zemljom da bi im se zameo trag, a mrtvog Fabijančića odnesli su u dućan Bavdaša, koji ima svoj dućan u kući Kostelca u najmu. Lopovi su u dućanu posipali pok. Fabijančića sa bijelim brašnom te počeli govoriti da su Fabijančića ulovili kad je iz dućana Bavdaša krao brašno. Pokojni Fabijančić ležao je 2 dana u dućanu na stolu dok nije došla komisija iz Trsta. Komisija je dovela sa sobom i jednog policijskog psa koji je odmah išao po tragu

na mjesto gdje je bio ubijen Fabijančić i odgrebao je zemlju, kojom je bila sakriva krv, te je išao tragom za ubojicom u kuću Babudera. Komisija je dala naredbu onim istim karabinjerima, koji su sudjelovali sa ubojicom Babudera da povedu istragu! Ne čemo vam ništa reći kako je istraga ispala, nego ćete odmah sami prosuditi po tome što je ubojica Babuder još uvijek na slobodi, jer ga štite karabinjeri i milicija u Materiji. Doznali smo da su milicija i karabinjeri predložili Babudera za odlikovanje. Naša ga je općina već i nagradila za službu što je vrši na našoj općini. Ubojice mjesto da se kazne i zatvore, šecu se na slobodi sa odlikovanjima, Fabijančić je bio trn u oku ovdašnjim fašistima i karabinjerima, jer je bio neustrašiv borac za prava naroda gdje god je bio nije se bojao kazati što je. Pao je ubijen od zločinačke ruke samc zato što je bio pošten i nepopustljiv borac za svoja prava. Bila mu laka naša crna zemlja, za koju je život svoj dao.

Hoćemo da naglasimo, kako se svaki zločin učinjen na nevinom čovjeku ipak na neki način kažnjava, ako ne zakonom, ali ga već kazni sudbina. Tako je i ubojicu Babudera kaznila sudbina. Dogodio se je pred nekoliko dana da je njegovog jedinog sina, starog 8 godina usmrtio automobil na cesti. Sada se po cijeloj našoj okolici govori da ga je Bog kaznio što je ubio nevinog čovjeka. Pok. Fabijančić je pustio četvero svoje djece, od kojih najstarije ima 12 godina, a najmlađe 4 godine...

VOJAŠKA SKLADIŠTA PRENAPOLNJENA

Il. Bistrica, maja 1935. (Agis).

Kot je naš list že poročal, so napovedali v utrjevanju meje začasno prekinitev. Vendar pa, kot trdijo merodajni činitelji, predvidevajo, da bodo za razna dela v utrdbah okrog Snežnika porabili še okrog 40.000 kvintalov cementa. Vsa količina kot tudi ostali potrebni material pa bo izvažen preko trnovske postaje. V skladiščih vojaških inženjerskih trup je opaziti vedno večje gibanje. Preko močne žične ograje je lahko opaziti visoke skladovnice železnih traverz, vrste ogromnih žerjavov in vlačilcev. Navadni delavci in vojak pa gradijo, v že ograjenem prostoru poleg vojašnice in ostalih skladišč, nova manjša skladišča in barake za razne stroje in aparate, kateri morajo biti zavarovani pred vlago in soncem pa tudi pred radovednimi očmi.

NOV KOMPLEKS V VOJAŠKE NAMENE

Trnovo, maja 1935. — (Agis). — Pred kratkim so inženjerji izmerili še preostali teren — v kolikor še ni prišel v poštev — med kolodvorom, mlekararno in glavno cesto, imenovano »Pod vrti«. Sklepa se, da bodo tudi ta kompleks zemljišča, ki ni majhen, odvzeli v vojaške namene, vendar ni o tem še nikakega gotovega odloka.

VELIKA KASARNA IZMEDJU BUZETA I ROČA

Buzet, maja 1935. — Nedaleko vodovoda na putu izmedju Buzeta i Roča zidaju veliku kasarno za vojsku. Na radu su samo »pouzdana« lica.

AERODROM KOD LUPOGLAVA

Buzet, maja 1935. — Kod Lupoglava izgradjuju veliki aerodrom.

GORIŠKI TRAMVAJ USTAVLJEN

Gorica, 3. maja 1935. — (Agis). — S 30. aprilom so v Gorici ustavili tramvajski promet. O tem smo v našem listu že pred nedavnim časom poročali. To nemoderno prometno sredstvo bodo nadomestili z udobnimi in praktičnimi avtobusi, katere bo oskrbela znana avtobusna družba ing. Ribi in drug. Prejšnji tramvaj je spajal obe postaji ter se je odcepil pri kavarni Garibaldi s stransko progo za št. Peter. Moderni avtobusi bodo imeli tudi to pogodnost, da bodo vozili hitreje. Za progo bodo rabili 12 minut, med tem ko je tramvaj rabil 20. Pravijo, da bodo imeli od tega dobiček tudi radio-amaterji, katerim ne bo več nagajal tramvaj s svojimi motnjami. Sedaj bodo avtobusne linije razširili še na Solkan, Ločnik, Kromberk in na novo pokopališče. Cena enkratni vožnji (skozl mesto) bo 50 centesimov. Iz Kromberga, Solkana in Ločnika bodo plačali 1 lro za progo do pokopališča. Avtobusov bo toliko v prometu, da bo v dnevnih urah pasiral skozl posamezne postaje vsakih 8 minut en avtobus.

1022 PRAZNIH STANOVANJ V TRSTU

Trst, maja 1935. — (Agis). — Kljub velikim delom, ki jih fašistička vlada izvršuje v Trstu, posebno v pogledu stanovanj, ne bo vse to prineslo zaželenega uspeha. V času teh del je bilo izvršeno štetje praznih stanovanj in drugih prostorov. Tako odpade veliko število stavb, ki so jih v starem mestu podirali in katerih stanovanja niso vsteta. Toda kljub temu je to število za nekdaš zelo prometno mesto zelo veliko. Vseh praznih stanovanj je 1022, ki imajo 3.787 prostorov. K temu moramo še prišteti 96 praznih prostorov za trgovine, kar se v Trstu hitro opazi, nadalje je praznih še 270 drugih lokalov.

SENATOR CONTE FAINA INŠPICIRA ŠKOLE ZA ODNARODJIVANJE SLAVENSKIH SELA

Mi smo već više puta pisali o tečajevima, koje po našim selima u Julijskoj Krajini uzdržava takozvani »Ente Faina«. To su tečajevi, u koje polaze mladi seljaci, koji su svršili pučku školu. Imaju zadaću da »spreme mlade seljake sa poljoprivrede, i da ih odgajaju u privrženosti Domovini«, kako kaže »Popolo di Trieste«. Ta privrženost domovini ima se tumačiti u smislu privrženosti Italiji... Tih tečajeva ima do sada u Julijskoj Krajini 47. Tu vrstu tečajeva osnovao je pokojni Eugenio Faina, pa se po njemu i zovu.

Ovih dana došao je u Julijsku Krajinu sadašnji predsjednik »Ente Faina«, sin osnivačev, senator conte g. uff. dott. Claudio Faina. On je u pratnji direktora tečajeva u Julijskoj Krajini posjetio tečajeve uz jugoslovensku granicu (»sulla linea di confine« kaže »Popolo«) da vidi koliko su ti tečajevi doprinijeli talijanstvu sela, u kojima su osnovani. KUKURUZ SKOČIO SA 30 LIRA NA 70. Zbog priprema za Abesiniju poskočile su cijene svim živežnim namirnicama, a naročito žitaricama. Cijena kukuruza, koja se je ranije kretala oko 30 lira porasla je na 70 lira...

PAD DRŽAVNIH PAPIRA.

Svi talijanski državni papiri padaju osjetljivo na domaćim i stranim burzama. Naročito loše stoje papiri fašističkih zajmova. »Boni del Tesoro«, kojima je fašistička vlada došla do velikog unutarnjeg zaima, stoje vrlo slabo. Banke i trgovci, koji su plasirali milom ili silom velike svote u te bonove prosto su upropašteni. Oni su dobili te bonove za 100 lira, pred par mjeseci vrijedili su još 90 lira, a danas su se srozali na 70... I niko ih više ne će da kupuje, jer vlada uvjerenje, da će još padati.

ŠTEVILNO OBISKAN SEŠTANEK CERKLJANOV

Ljubljana, 14. maja 1935. — (Agis). — V nedeljo dne 12. t. m. je bil sklican sestanek vseh Cerkljanov v gostilni pri »Urbančku«, katero vodi znani cerkljanski rojak Eržen. Na sestanek je prišlo čez 60 oseb, največ domačinov iz Cerknega in okolice. Rojak Brelih je pozdravil navzoče in prečital pisma nekaterih, ki se sestanka niso mogli udeležiti. Temu so sledili še drugi govorniki. Sestanek se je zaključil pozno zvečer v najlepšem razpoloženju s sklepom, da se bodo taki sestanki v prihodnje vršili pogostoma.

GODIŠNJA SKUPŠTINA EMIGRANT. UDRUŽENJA »ISTRA« U SPLITU

Sazivlje se prva redovita godišnja skupština našeg udruženja za dan 26. maja o. g. u 10 sati prije podne u svratištu »Lovret« sa slijedećim dnevnim redom:

1. Riječ pretsjednika.
2. Izvještaj tajnika.
3. Izvještaj blagajnika.
4. Izvještaj nadzornog odbora.
5. Biranje nove uprave.
6. Slučajnosti.

Prema § 24 društvenih pravila skupština može donositi zaključke ako je prisutna jedna trećina redovitih članova. Ne sabere li se u roku od pola sata nakon vremena saziva glavne skupštine toliko članova, moći će skupština donijeti zaključke sa prisutnim članovima.

Uprava.

POD MURVAMI

Nasrid našega sela su bile dvi velike murve. Z svojih velikih i gustih hladan nisu bile samo lipota selu, nego su se pod njima hladevali ljudi, žene i dica. One su malo, jako malo kad bile priz naroda, ma najviše je pod njima buževalo ljudi po nediljah. Okolo su stali coki ud grot i na njih bi sidevali ljudi. Kad bi kakova kareta došla u selo jedija se je kućar kad ni ima kad stati!

Ujutro su sidevali mladići ubučeni u svečano z rožicama za šiljaron jeli klubukon i kantevali bi divojčinan, ke bi sve po dvi po tri boževale u crikvu na veliku mašu. I one bi imevale rožice za tkanicon, mažurane, bašalak, kakovu garofulu, meticu ča lipo zadaje. Na brzu ruku ti mladići hitali oko i kud njin se je paralo da će pasati po česti i njihova mala udvojili bi se od drugih i zakantali »Mila moja okreni se k meni«. I tako malo, pomalo očistile bi se murve od mlaži, a počeli su dolaziti stariji ki su došli ud male maše z bašelkon za vrhon.

Starijn ni hodila kumediya po glavi, aš su imali saki soje škrbi, ma steše bi jedan drugoga bockali i spodbadali. Najstariji mrlje njima zna je čuda povodati ma najvolija je povodati o vojski pod Visdon kadi su oni spriko mora dobili ono ča su iskali. Zna je on lipo, kako su se držali, kako su plakali i vikali »ajuto, ajuto«. On se sam zna podignuti visoko na jarnul i druge bravure delati dokle su okolo balote švikale. Magari, ko je koliko ča nadoda, njega su rado slušali.

Tote se je znala prije podne pritresti. sva politika svita. Niki su u crikvi drimali pomalo dokle je stari Don Karlo drža predike, kakove moraju biti ženske prema sojin mužen. (Naši ljudi kad bi poša priko place u crikvu skidali bi samo njemu šiljar je li klobučić i svi su mu bili kumi.) Barba Švrk bi se diga i reka: »Pomajku svita para mi se da je don Karlo danas ništo dugo predikač i čudili su se ki njemu povi kako se mož sorbon muži i žene svadaju. A zna je on čaroliti već ud peroškoga popa. K njemu su hoževali z svih kraji priko drage. Kad krava ni imala mlaka, kad je ki bija bolan i prija nego k medigu k njimu bi pošli z črnok kokosom i z nikin nisu jenu besidu sprogovorili dokle nisu prvo z don Karlon kušeljali. Z nikih starih libri, kakovih se ni moglo nideri na svitu naj, on je štija i već ud jedan put štrige jeli vukodlake stira z naših krutjer. Gorevali su da ni nima pravu školu ud popi, da je bija samo fratar, a volili su ga i zato, ča soje pastole nikad n' patineva ni šiljar škrtča i ča je sakemu zna povidat lipu besidu, mlaži su mu bili fijoci, a stariji kurmi.

Samo prid podne očistile bi se murve, a pokle podne bilo bi jopet puno, najprija ud dice, ki su vreda učinili misto starijn ča su na briškulu za kvartin igrali u šest i sve je uko njih zvonilo.

—:—:— PRIKODRAŽAN

Medju našima u Skoplju

Poznato je da u Skoplju živi brojna naša kolonija, da postoji i naša organizacija »Trt-Gorica-Istra« i da su naši emigranti okupljeni u toj organizaciji razvili vrlo živu aktivnost u cilju propagande naše ideje i našeg problema. Oni su pravi pioniri naše misli i onim južnim krajevima, gdje je trebalo započeti s akcijom iz temelja, gdje je trebalo širiti najosnovnije informacije o našoj zemlji i našem pitanju. U razmjerno kratko vrijeme, otkako organizacija postoji, postignuti su vrlo lijepi rezultati i danas je u Skoplju i skopljskom kraju Julijska Krajina precizan pojam.

Koliko je naša emigrantska organizacija u Skoplju obradila svoj djelokrug vidjelo se najbolje povodom turneje za grebačkog Istarskog internata po Srbiji. I u Beogradu i u Nišu bili su naši djaci vrlo prijazni i srdačno primljeni, ali ono što su doživjeli u Skoplju premašilo je sva njihova iščekivanja. I naše organizacije u Beogradu i u Nišu uradile su za uspjeh turneje mnogo i štampa im je već izrekla priznanje, ali zasluge skopljskih emigranata treba naročito istaći, pogotovo zato, jer to nije ranije učinjeno na javan način.

Da je Skoplje s onolikim zanosom primilo našu omladinu zasluga je upravo organizatornog i propagandnog rada društva »Trt-Gorica-Istra«, kojemu stoji na čelu poznati javni radnik još iz trčanskih dana g. dr. Josip Sedmak. Ne samo time što su direktno učinili za uspjeh turneje, nego i time što su svojim ranijim radom spremili podesan teren i raspoloženje građanstva za našu ideju.

Za samu organizaciju nastupa pored dra Sedmaka zaslužni su i mnogi članovi odbora i društva, ali treba istaći bar one čija su nam imena ostala u sjećanju: gg. Zafrana, Boštjančiča, Pangera itd. Ne bi bilo moguće ukratko iznijeti koliko požrtvovnog rada su ta naša braća uložila u to, da doček naše omladine bude što ljepši i da pozorišni nastup donese što bolje rezultate. To znadu samo oni, koji su njihova nastojanja iz bliza pratili. Možda njima neće biti ugodno, da im se zasluge iznose na ovakav javan način, ali nije pravo, a da se ne istakne jedan uspjeh jedne naše emigrantske organizacije, koji može da se uzme kao rezultat čitavog dosadanjeg djelovanja u jednoj sredini. (Učesnik)

Devetak Rudolf

slikarski i plesarski mojster
MOSTE — Preradovičeva ulica 46
se priporoča rojakom za vsa v to
stroko spadajoča dela.
Solidnost zajamčenat Cene konkurenčnel